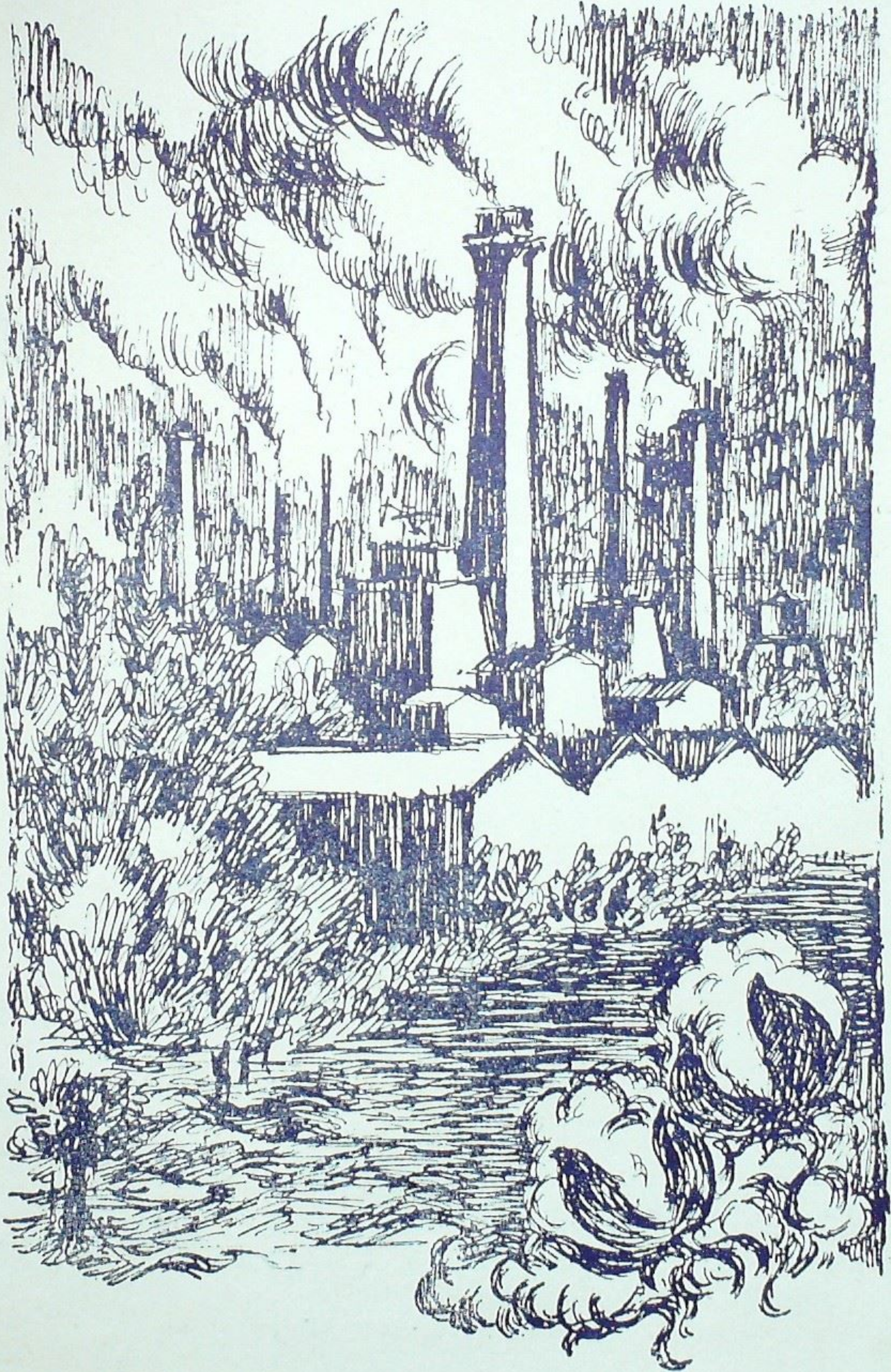

Görüşler

ADANA HALKEVİ

İÇİNDEKİLER

Köye varan Kültür : M. ÇOBAN YURTÇU
Zafer : VEHBİ EVİNÇ
Sınıf İnkılabımız : TEVFKİ CAN
Mısır Kölemenleriyle Osmanlıların Çukurovadaki mücadeleleri : NURETTİN ÜNEN
Anadolu Selçuk Sultanı Gıyasettin Keyhüsrev II. zamanında
Tarsus'un Türkler tarafından muhasarası : ŞEVKİ BERKER
Adanada eski âdetler : NURETTİN ÜNEN
30 Ağustos : VEHBİ EVİNÇ
Pamuk ve Menşeleri : FAZLI TURGA
Adada Şer'i mahkeme sicilleri kataloğu : NACI KUM
Öz Türkçe yazalım : M. BAKŞI
Ağıtlar (Tenkid) : İBRAHİM AKDOĞAN
Adana Halkevinin iki aylık çalışması : H. ÖZGÜR

ŞİİRLER

(Zafer) KEMAL SADIK GÖĞCELİ — (Seyhan İçin) UYGUR KEMAL Ö.
(Beyaz Zambak) MEHMET YÜKSEL — (Dilerim) CEMAL OĞUZ ÖCAL
(Sulh) SAMİ GÜRLEV — (Köroğlum) CEMAL OĞUZ ÖCAL
(Dağlar, Ovalar, İnsanlar) S. YIRCALI

Görüşler

ADANA HALKEVİ DERGİSİ

CILT : 6

AĞUSTOS 1943

SAYI 56

Köye Varan Kültür

M. Çoban YURTÇU

Adana güneşi, ulku kızıl bi renge boyuyarak batmak üzere ve parkın gür ağaçlarından yerlere serpiyen gölgeler asfalta kadar uzanmakta..

Halk gündüzün boğucu sıcağının uğuşturucu tesirinden kurtulmak için yollara ve parka dökmüş.. Ve genç çocuklar her akşam huzurunda yemin ettikleri Atatürk anıtında, O'nun muazzam heykel duruşunu ve ilâhlaşan yüzünü, istiklâl he deflerini işaret eden parmağını, gelecek asırları keşfe dalan gözlerini hayranlık-seyrediyorlar!..

Kızılbaşan ufkun bu tatlı peysajı içinde, O'nun huzurunda, Onun kahramanlığına inananlardan birkaç köylü daha geldi. O'na hayran hayran baktılar.. Birbirlerine O'nun gözlerinin rengini sordular.. Büyüklüğünü birbirlerine mırıldanarak candan ve yürekten anlattılar.. Heykelin solunda omuzunda tüfegi, elinde bayrağı ile dimdik duran Mehmetçiğe baktılar. Derin derin süzdüler. O'nun azizliğini, bayrağın yüceliğini yine aynı sözlerle birbirlerine anlattılar.

Bir ilk okul talebesi heykelin sağında duran İstiklâl harbi kahramanı mert bir köylü kadınının, yaralanan kocasının elindeki silâha sarılışını gösteren

ren tunçtan bedia önünde durdu ve köylü kadınlara sordu :

— Bunu da tanır mısınız ?

Üç köylü kadınının ağzından aynı ses birden çıktı.

Üç köylü kadın bir iman birliği halinde cevap verdiler .

Üç köylü kadın üç heykeli göstererek birbirlerinin sözlerini tasdik edercesine :

— Bu da, bu da, bu da bizden dir. Biz onları okadar duyduk, okadar gördük, okadar biliriz ki... Bunların hepsi bizden, biz de onlardanız, a-ğam...

Ve içlerinden birisi, elinde altı oku tutan heykeli göstererek :

— Aha.. Bu da Büyük Ata Mustafa Kemal'in çizdiği, gideceğimiz yolları gösterir .

Bunlar köylere sokulan, köylerde kıvılcımlanan, Türk maarifinin, O'nun büyük eseri Halkevlerinin, Türk öğretmenin ve Türk ruhunun verimidir.

Türk köylü kadını Atasından aldığı kültür imtihanını Atasının önünde mükemmel başarmıştır.

Bunları gördükçe inanıyoruz ki Türk şafakları ve Türk ufukları daima kızıl rengini muhafaza edecekler .

ZAFER

Zafer; hayat ve huzur getiren, esir ruhları sihirli kanatları ile uyandıran bir kudrettir.

Zafer, karanlık ve kasvetli bir gecenin saadet ve hayat yüklü sabahıdır. Onun doğuşuna işaret olan ilk muvaffakiyetler fecri andırır; devamlı parlak neticeler ise ebedi bir güneş halinde milletin mukadderatına hayat nuru serper.

Zafer, çalışkan ve kahraman milletlerin hayat susudur. Bir milletin hayatı, tarih içinde yarattığı zaferler nisbetinde sürekli olur. Türk milletinin bu kadar eski, canlı ve şerefli bir tarihe malik oluşunun sebebi budur.

Zafer, süngütün ucunda veya başarının sonucunda parlayan bir nurdur. Karanlık ülkeler bu nurla hayat bulur. Bu nur öyle bir tılısmıdır ki, her şeref yolunun kapısını kolayca açar ve zafer sahiplerini istikbalin aydın cennetlerine götürür.

Biz bugün bu nurla yıkıyoruz. Bu nurla hayat buluyoruz. Bu nurla dünya yüzüne çıkıyoruz. Bundan sonra da, yer yüzünde zaferi arzulayanların kalplerinde yol gösteren bir ışık olarak kalacağız.

VEHBİ EVİNÇ

Sınıf inkılâbımız

.. İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitleyiz. ..

Tevfik CAN

19 uncu asrın başlarındaki sanayi inkılâbı, milletlerin bünyesinde esaslı bir değişiklik vücutte getirmiş; bir "sınıf," meselesi ortaya atmıştır. Gerek nazariyatta, gerek tatbikatta bir çok münakaşalara yol açmış bulunan bu "sınıf," meselesinin inkılâbımız çerçevesinde kısaca tetkiki, inkılâbımızın değeri bakımından önemlidir.

Geçen asrın başlarında vukua gelen, en geniş manada, sanayi inkılâbı, bir takım neticeler doğurmuştur:

a) İktisat, millet çerçevesini aşmış; emperyalist ihtirasları kuvvetlendiren cihanşumul bir şekil almıştır.

b) Bir takım şahsiyetler, patronlarla ameller arasındaki bir menfaat ziddiyeti bulunduğunu iddia ederek amelenin ezildiğini söylemişler ve onları mücadeleye teşvik etmişler.

c) Bazı devletler patron — amele münasebatını tanzim edici mevzuat koymağa mecbur kalmıştır.

d) Daha ileri gidilerek siyasi partiler kurulmuş, sendikalar tesis edilmiş ve nihayet 1914—1918 Harbi sonunda ve onu müteakip yer yer ihtilaller patlak vermiştir.

Bu neticeleri daha çoğaltabiliriz.

"Sınıf," meselesinin muhtelif cephelerine ait münakaşaları bir tarafa atarak, içinde sınıf ve sınıf mücadelesi bulunan bir cemiyetin yer yüzünde hayat hakkına sahip olamayacaklarını söylemekle iktifa edeceğiz. Gerek tarihten alacağımız misaller, gerek hâlde gördüğümüz örnekler, bunu bize pekâlâ gösteriyor. Bir milletin fertleri düşüncede, idealde ve harekette aynı yolda yürümezlerse; o milletin yaşama hakkı elinden alınır. Bunu bir hakikat olarak kabul etmeliyiz.

Inkılâbı yaratan şefler de bu hakikati görmekle, doğru görüşlü olduklarını bir kere daha ispat etmiş bulunuyorlar. Bu bakımdan inkılâbımızda "sınıf," meselesi ne münakaşa ve ne de bahis mevzuu olamaz.

Partimiz Nizamnamesinde ve Esas Teşkilât Kanunumuzda esaslı bir prensip olarak kabul edilen "Halkçılık," prensibi, millet içinde her ferдин bir diğeri kadar aynı haklara sahip ve aynı mükellefiyetler altında bulunduğunu ifade etmektedir. Bizim cemiyette müstehlikle müstahsil, amele ile patron arasında, esas bakımdan, hiçbir fark yoktur. Bizim cemiyette fertler arasında bir, kin uyandıracak bir menfaat ziddiyeti de yoktur.

Netice olarak diyebiliriz ki, nazariyatta ve tatbikatta muhtelif şekiller alan ve tesirler uyandıran "sınıf," meselesi, bugünkü cemiyetimizde ne münakaşa, ne de bahis mevzuu olabilir. Zaten bunu İstiklâl Savaşında kadınıyla, erkeğiyle, ihtiyariyle, gençle, zenginiyle, fakirle omuzomuz çarpışarak göstermedik mi? Bugün de inanan ve inandıran bir Şefin etrafında bir bütün değil miyiz?

Tevfik CAN

Z A F E R

— Şair Kardeşim Osman Atilla'ya —

Hep bir ağızdan bir zafer türktüsü söyleyeceğiz,
Anamızın sudu gibi ak.

Hep bir ağızdan bir zafer türktüsü söyleyeceğiz,
Gülerken toprak.

Bu güzel, bu yiğit vatanda,
Kılıçlar şafaklarla öptürecek.
Eski bahadır destanların üstüne,
Dalga dalga ışık düşecek.

Bu mukaddes, bu hür atalar yurdunda,
Kalbimize dikilen Bayrak;
Taze sabahlar içinde daima,
Zafer zafer dalgalanacak..

Al al güller koparacağız,
Şehitlerin göğsünden
Ufuklar boyu şahlanmış atlarla,
Adanmış alaylar geçecek,
Sonsuz aydınlıklar üstünden.

Hep bir ağızdan bir zafer türktüsü söyleyeceğiz,
Kalelerin burcuna çekilirken zaman.
Hep bir ağızdan bir zafer türktüsü söyleyeceğiz,
Eşsiz ve kahraman.

Kemal Sadık Göçeli

Mısır (Çerkes) Kölemenleriyle Osmanlıların Çukurovadaki Mücadeleleri

Nurettin ÜNEN

Er. Sanat Ens. Md. Muavini

Görüşlerin bundan evvelki sayılarında, Mısır (Türk) Kölemenleriyle, İhanlılar arasında geçen hadiselerin, Çukurovaya intikal eden safhalarını sözgeşi etmiştik.

Bu yazımızda da, Türk Memlüklerinin yerine geçen Çerkes Kölemenleriyle, Osman oğullarının Kilikyadaki Askeri ve siyasi hareketlerine göz gezdireceğiz :

Kendileri de Türk olan Mısır Sultanları, maiyetlerindeki Türk Kölemenlerinin nüfuzlarını kırmak için, Çerkes kölelerden istifadeyi düşündüler. Türk Memlük Sultanlarından Klavun, binlerce Çerkesi burçlara yerleştirdiğinden, bunlara Burç kölemenleri denildi; bir çokları en yüksek mevkilere çıkarıldı. O kadar ki; kendilerine bu mevkileri veren Sultanların tahtlarına bile göz diktiler ve Türk kölemenlerinin en karışık anlarında tahtı elde ettiler.

Baykal dolaylarından, Moğollarla beraber Hazar taraflarına geldikleri sanılan bu Çerkesler, o devirde esir olarak satılıyorlardı.

İşte, Berkuk da, Çerkezistandan alınarak Kırima götürülmüş, orada, kendisini satın alan Osman adlı biri tarafından Mısıra getirilmişti.

1364 de Emir Yelboğaya satılan Berkuk, ordu-ların Atabeyliğine kadar yükseldi. O sıralarda, Türk Kölemenleri, saltanatı anarşi içinde yüzüyordu. Son Sultanın mevkiine göz diken Berkuk, 1382 de tahtı elde etti.

Çerkes Kölemenleri hükümetinin kurucusu sayılan Berkukun Türk olması kuvvetle muhtemeldir.

Zaten kendisinden sonra gelen sultanların bir çokları Türktü. Kölemen devtetini böyle Türk ve Çerkes diye ikiye ayırmaktaki maksat, herhalde Berkuktan sonra gelen sultanlardan hiç birinin bir hükümdar ailesi kuramadıklarından ve içlerinde Hoş Kadem gibi bir kaç Çerkesin de bulunmasından olsa gerek..

Berkuk'un saltanatı, Osmanlılarda Murat Hüdavendigâr ve Beyazıt zamanlarına raslar. Bu

sultan, kendisine sığınan Bağdat ve Kara Koyunlu Hükümdarları Ahmet ve Kara Yusufu iade etmediği için Timur'un düşmanlığını kazanmıştı. Timur, elçileri vasıtasıyla, "Gökte nasıl bir hâkim varsa yerde de öylece bir tane olmalıdır..," diyerek Berkuk'a kendi himayesine girmeğini teklif etti. İki mülteci sultanı teslim etmediği gibi, elçilerini kesmek suretiyle Timur'a ceyap vermiş olan Berkuk, kendisine ittifak teklif eden ve hükümdarlığının tanınmasını isteyen Beyazıt'ın hediye ve mektuplarını iyi karşıladı. Fakat bu, onun dostluğuna güvencinden ziyade, onu Timur'dan daha tehlikeli bulunmasından dolayı idi.

1399 da saradan öldüğü kaydedilen Berkuk, Osmanlı tehlikesini daha o zaman hissetmişti.

Tavsiyesiyle yerine geçen oğlu Fereç Nasuriddin Ebussuade, Halep'de Timur'la harp etti.

Anası bir Rum olduğu söylenen Fereç de, babası gibi isyanlar neticesinde tahtan indirilmiş, ve tıpkı onun gibi ikinci defa hükümdar olmuştu.

Timur, 1402 de Yıldırım'ı esir alınca, Fereç korktu. Timur'un, himayesine girmesi hususundaki ikinci teklifini kabule mecbur kaldı; ancak onun ölümünden sonra rahat bir nefes alabildi.

İsyanlar neticesinde öldürülen Ferç'ten sonra, Mısırdaki bir sürü kargaşalar ve saltanat değişimleri oldu. 1417 de haleflerinden Ebu Nasar Seyfettin Şeyh Mahmud'a, Karaman Beyi Tarsus'u verdi. Ermeniler de Sis anahatlarını gönderdiler. Oraya bir Kölemen valisi tayin edildi.

1418 de Tarsus'u tekrar kuşatan Karaman Beyine karşı Mahmut, oğlu Sarım İbrahimi gönderdi. 1419 da Kayseriye giren İbrahim, Sultan adına hutbe okuttu. O, Konyaya yürürken Şam Valisi de, Adana ve Tarsus'u zaptetti. Karaman oğlu Mehmet Bey kaçmıştı (1400). Bu sıralarda Osman oğulları başka yönlerde meşguldü. Kölemenler istedikleri gibi hareket edebiliyorlardı.

Mısırdaki İtiyat haline gelen isyanlar ve bir çok sultanların atılmalarından sonra Tahta geçen Nasuriddin Mehmet Tatarın kölesi Barsbay Eddevadar,

1421 de Kıbrısı zaptetti. Kilikyada hüküm süren Kıbrıs ve Ermeni Kıralları Fransız 3. üncü Jan Lozinyanın, himayesini kabule ve vergi vermemeğe mecbur etti. Bu sırada, Kölemenlerin Osmanlılarla ikinci bir siyasî temasları görülüyor. O da Sultanın İkinci Murat'la ittifakıdır.

Mısırdan salıverilen Jan, biricik mirasçısı olan kızı Charlotte'u, Prens Louis de Soie ile evlendirdi. Mülkünü de cihaz olarak ona vasiyet etti. Halbuki, Piç oğlu Jak'in tahtta gözü vardı. Karısı, Venedikli Louis Conaro'nun kızı idi. Venedik ayan meclisi, ilerde Kıbrıs üzerinde bir hak iddia edebilmek için, bu kadını Cumhuriyetin kızı olarak ilân etti. Mısırı da ittifakına katmağa niyet eden Jak, Venedikten bu maksatla para yardımı da gördü. Bu para ile Barsbaydan bir ordu satın aldı.

Jan'ın damadı Savuvalı Lui de, Kudüs G-an Metrsinin yardımını elde etti. Ve aleyhine yürüyen Mısır Ordusunu daha fazla para vermek suretiyle geri çevirtti: Bunun üzerine Jan, Bol para ve Hediyelerle Sultan Murada baş vurdu ise de padişahın elçisi buna kıymet vermediği gibi fazla olarak kendisini tehdit etti. Fakat, Mısır Sultanı, eskî kararına dönerek, vadettiği orduyu gönderdi. Bu ordu, Lui ile karısı Şarlot'u Kıbrıstan kovdu. Jak'ı yerleştirdi; Bu vaka ile Ermenilerin Ermeni Kıralları, Fransızların da Fransız Kıralları dedikleri Jan, aynı zamanda Türkiye, Mısır ve Venediklilerin, yani üç devletin birden himayesine girmiş oldu.

Kölemenlerin en büyük hükümdarı olan Barsbay, 1438 de ölünce, yine bir takım kargaşalıklardan ve sultanları tahttan indirmelerden sonra hükümdar olan İnal zamanında, Fatih İstanbulu almıştı. İki hükümdar yekdiğerine elçiler gönderdiler. Bu sıralarda sonradan sultan olan Memlük kumandanı Hoş Kadem, Tarsus u zapteden Karaman oğlu İbrahimini yendi.

1465 den itibaren Memluklerle Osmanlıların araları açılmağa başladı. Hicaz yolunda Emevî ve Abbasilerden kalan su yolları bozulmuştu. Fatih, Osmanlı hacılarının çokluğunu bahane ederek, — Mısır hazinesinde para yoksa kaydıyla — bu yolların Osmanlı hesabına tamiri için Hoş Kademe müracaat etti. Hadümülharemeyn ünvanını taşıyan Bu hükümdar, Fatih'in tekliflerini devletin istiklâline aykırı bulduğundan, reddetti. Çünkü, Osmanlı Sultanının nufuz ve istilâ emellerini anlamıştı.

Mısırdan, gene bir çok kargaşalıklardan sonra sultan olan Kaytbay (Kaltaban), Osmanlılardan gelecek tehlikeyi sezmiş ve bu tehlikenin kendi zamanına raslamasını istemediğinden istifa da etmişse de zorla tahtta bırakıldı. Osmanlılarla ikinci anlaşmazlık bunun zamanında başlamıştır,

Kaytbay, Dulkadir işlerine karışıyordu; Halbuki,

ki, Osmanlıların gayesi, bu Türkmen Beyliğinin de Anadolu Birliğine katılması idi. Hatta, bu maksatla iki hanedan arasında sıhriyet de temin edilmişti. Fakat, Dulkadir oğulları arasındaki geçimsizlik, Osmanlı ve Mısır Müdahalesini gerektiriyordu. Şehzadelerden birinin Mısıra, diğerinin İstanbul'a sığınması, iki devletin arasını büsbütün bozdu. Mısırlılar Budak Beyi, Halk da Osmanlı yardımıyla Şehsuvar Beyi Hükümdar yapmak istiyordu. Bu mesele karışık bir hal aldı. Nihayet; Uzun Hasanı yenen ve Avrupa zaferlerinden dönen Fatih, 1480 de Suriye'ye saldırdı. Fatih'in, köle ticaretini, Mısıra köle satılmasını yasak etmesi, Mısırı askersiz bırakmak demektir. İşte bu karşılıklı hareketlerden doğan kinle Fatih, belki daha o z mandan Kölemen'lere son verecek, Yavuz'u Hindistan'a kadar uzıyan İslâm siyasetine bir yol açacaktı. lâkin, ömü vefa etmedi. Bu sefer de başlam'dan bitti.

Cem Sultanın, ağabeyi Bayezit II ye yenilip Mısıra kaçması, Mısır Sultanının ona yardım etmesi, hatta Karamana yollaması, Cem'in, gönderilen habere inanıp Karaman oğlu ile Adanada buluşarak Konyaya yürümesi ve yenilmesi, Mısır Sultanının, Karaman hükümetinin dirilmesi için Kasım Bey'e yardım etmesi, iki hükümet arasındaki gerginliği büsbütün artırdı. Fazla olarak Mısır Sultanının Türkiye'den Mekke'ye giden Sürre'yi, Hint Hakanından Osmanlı Padişahına gönderilen Elçilerle hediyeleri alakoyması, Ramazan Oğullarından, Tarsus ve Adanayı alması, Bayezit II yi haklı olarak kızdırdı, gönderdiği elçiler tatmin edilmedi.

Türklerin Kilikyada gözleri olduğunu bilen Ramazan Oğlu Mahmut Bey, karşı koyamayacağını da anlayınca Osmanlı padişahına sığınarak, memleketi kendisine terkedeceğini bildirdi. Türk ve Ermeni halk da İstanbul'dan imdat istediler.

1485 den 1391 e kadar 6 sefer yapıldı. Birincide Türkler Adana ve Tarsus'u zaptettiler. İkinci seferde bu yerleri Mısırlılar tekrar aldılar. İki harpte, bu şehirlerin alınmasına rağmen Mağlubiyete sebep olan Karaman Beylerbeyi Karagöz Mehmet Paşa İstanbulda asıldı.

İkinci seferde Tarsus ve Adanayı geri alan Memlük Kumandanı Emi Nure Özbekti. Üçüncü seferde intikam için gönderilen Hersek zade Ahmet Paşa, Halep dolaylarından iyi harp etti ise de, Boşnaklığın dolay gücenen diğer Tümenler kendisine yardım etmediklerinden mağlup ve esir düştü. O esir iken yapılan dördüncü seferde Tarsusu işgal eden Sadrazam Davut Paşa, Mısır ordusuyla temas edemedi. Besinci harpte Hadim Ali Paşaya Denizden yardım eden Hersek zadenin donanmasını fırtına perişan etti. 1487 de Ali Paşa daha Karamanda iken Kaytbay korkarak barış istedi. Bu maksatla Ahmet paşayı iade etti ise de Fatih

bu isteği reddetti. Adana dolayında her iki taraf rücat ederken Mısır ordusu için farkına vararak Adanayı zaptetti. Alâüddevenin ittifakiyle Kayseriye yürüdüler. Halbuki Ali Paşa, Tarsus, Adana ve Sis'i daha önce zaptetmiş, hatta esir Valiyi Ahmet Paşaya mukabil Mısıra göndermişti. Tekrar gelen Özbek, Tarsus, Adana arasında Ağa çayırı sahrasında galip geldi. Buna rağmen Kaytbay gene sulh istedi. Tarsus ve Adananın iadesi şartıyla dileği yerine getirildi. Hersek zadenin altıncı seferde de esir düştüğünü görüyoruz. Nihayet 1491 de Tunus Emiri Mevla Osman Hafesin delâletiyle yapılan sulhta, Ramazan oğulları arazisi Osmanlılarda kalacak. Fakat. Haremeyn evkafından sayılarak üç kasaba da Mısırlıların olacaktır.

Kaytbay'ın ölümünden sonra Mısırdan kan gövdeyi götürdüğünden kimse tahta yanaşamıyordu. 1501 ihtilâlinde sonra — hal'edildiği zaman hayatına kıyılmıyacağı vadedilmek suretiyle — ağılıya ağılıya zorla tahta çıkarılan Dördüncü Kansu (Kansu Gori — Canipsun Couri) Kaytbayın ihtirassız bir kölesi idi. İyi kalpli ve cesurdu. İtaate alıştığını, emretmek istemediğini söyleyerek tahtı reddettiği halde, sultan olunca kendisinde ihtiras başladı ve çok enerlik davrandı. Anarşistleri tepeledi. Bu sıralarda Yavuz'a isyan eden (1512) yenilen kardeşi Korkut, Kaç behadesiyle, hazinelerini üç gemiye yükletip, tıpkı Cem Sultan gibi Mısıra sığınmıştı. Onu iyi muamele ile karşılayan ve günde 3 bin dinar bağışlayan, hatta İstanbul'a hücum etmesi için 20 parça gemi veren Kansu, bu gaffetinin cezasını canıyla ödedi.

Gemilerin, Kudüs Sen Janı tarafından zabtedilmesine rağmen, Yavuz kızmıştı. Asî Osmanlı şehzadelerine âdete sığınaklık yapan Mısırı zapt için Suriye'ye yürüdü. Kansu Gori o sırada harp etmekte olduğumuz acemlerle de ittifak etmişti. Şah Ismail, Yavuzun İslâm birliği siyasetinden bahsederek, Mısırlıları aleyhimize sürüklüyordu. Fakat Çaldıran zaferinden sonra Ayılan Kölemen Padişahının elçileri ayaklarına kapanınca Yavuzdan "Kalkın, gidip sizi gönderene deyin ki; ayak bir taşta iki defa takılmaz, kahireye geleceğim, cenge hazırlansın,, cevabını aldılar. Hakikaten Yavuz Sultan Selim, 150 bin kişilik ordusuyla Suriyeye yürüdü,

Osmanlılar, Dulkadir arazisi ilhak ettikleri zaman, Mısır Sultanı, ötedenberi ismini okunduğu Dulkadir camilerinde gene devam olunması için iltiması için iltimas etmişti. "Koca Çerkes erse, Mısırdan Hütbisini Müstet etsin,, diyen Yavuz, ona bir zafername ile Dulkadir oğlu Alaüddevenin kesik başını göndermişti. Mercedabukta yenilip kaçarken, kendi atının altında çiğnenen veya inme ile ölen Kansogori'nin yerine, Tumanbay geçti. Yavuz, bu yeni sultana yazdığı bir mektupla kendisine tabi olmasını istedi. Yavuzun sefirlerini öldürüp şe-

Seyhan İçin

—Şükûfe Nihal Hanıma—

Agladım ah Adana! Tatlı hasretle dolup;
Sevinçle ben ölürdüm eğer bir rüzgâr olup;

Semanda esebilseydim...

Nasıl elveda derim ben o güzel Seyhana?...
Sendedir her an ruhum, ah ey şirin Adana..

Bir taşın olabilseydim...

Sessizce geçseydim ay gibi semalarından,
Ve sonra da, bakarak bulutlar arasından:

Yarimi görebilseydim...

Ayvalık : 1943

UYGUR KEMAL Ö.

refle ölmeğe karar veren Tumanbay da Kahirede yapılan üçüncü harpte yenilip kaçarken, hırsız araplar tarafından tutulup yavuz'a satıldı ve asıldı.

1517 de Reydaniye (Kahirenin bir mahallesi olan şimdiki Abbasiyede) ki son muharebede Sinan Paşa ile beraber Ramazan Oğlu Mahmut Bey de şehit düşmüştü.

İşte bu büyük zaferle, hem Mısır ve halifelik alındı. Bem de Ramazan Oğulları Beyliği Osmanlılara ilihak edildi.

Yavuz zamanında Tarsus, Adana, Antakya, Halep, Mısırın Suriye sömürgesi idi. Kölemenler zamanında, Mısır himayesindeki Halep hükümetine bağlı olan Adana, Sis, Tarsus V. S. Osmanlılara geçtikten sonra; gene Osmanlıların Halep eyaletine bağlı bir sancak oldu. Yalnız, Tarsus, İçel, Sis, Alaiye, Kıbrıs'a; Kars da zulkadriye eyaletine bağlandı.

Hülasa, Mısır seferi, kendisini her vesile ile çiğniyen Çukurovayı, Kölemen devletinden ebediyen kurtarmış oldu. 16 ıncı asrın başlarından 19. uncu asır başlarında Mısırlı Mehmet Alinin tecavüzlerine kadar 2—3 asır rahat bir nefes alabildi. Ve yirminci asır başlarındaki Fransız işgal faciasından da yeni Türkiyenin himmetiyle kurtuldu.

Gelecek sayılarımızda da bu bölgenin Osmanlı İmparatorluğu idaresindeki durumuna kısaca göz gezdireceğiz.

Nurettin ÜNEN

ANADOLU SELÇUK SULTANI GİYASEDDİN KEYHÜSREV II. ZAMANINDA

Tarsus'un Türkler Tarafından Muhasarası

Şevki BERKER

Moğollarla Anadolu Selçukları arasında vukua gelen Köseadağ Harbi'nde, Selçukların mağlubiyeti (26 Haziran 1243) diğer düşmanları da harekete getirmiş ve bunlardan Sis (1) Tekfuru bazı Selçuk memleketlerinin zaptına teşebbüs etmişti.

Tarsus Muhasarasıyla ilgili olan Köseadağ Harbinden kısaca bahsetmek faydalı olacaktır.

Anadolu Selçuk Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev II. (634/1236—644/5246), Ermenistan'a giren Moğollarla mücadele mecburiyetinde kaldı. Türklerden başka Ermeniler, Frenkler, Gürcüler, Rumlar ve Araplardan mürekep büyük bir ordu topladı (2). Köseadağ muharebesine iştirâk eden Selçuk Ordusunun miktarı hakkında esaslı bir malûmat yoktur (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, O. D. T. M., 120). Yardıma gelen İslâm (3) ve Hıristiyan (4) kuvvetleri hariç, Selçuk Ordusunun süvari mevcudu tahminen 70,000 kişi idi. Bu ordu, Kapıkulu ve Tımarlı sipahisile Ecrî hâr (5) denilen ücretli askerden mürekkepti. Selçukların sayı itibarıyla en fazla asker çıkaran ordusu bu Köseadağ muharebesindeki ordu idi.

Selçuk askerleri harbin bidayetinde bir hayli yararlık göstermiş iken bilâhare Bayçu kuvvetleri karşısında kaçmaya başladılar. Sultan, askerlerinin bu hareketinden dolayı hayret içinde kalarak Ankara Kalesi'ne hareket etti.

(1) Yani Kozan

(2) İbni Bibi, *Muhtasar Farisî Selçukname*, Houtsma neşrinin tercümesi, s. 214—220, Ankara 1941. Ebülferec—İbnülbri, *Tarih-i Muhtar üd Düvel*, s. 19, İs., 1941. — Deguignes IV, 120, İs., 1925.

(3) İslâm kuvvetleri; Halep, Şam, Meyya Farkin'den (Silvan) gelen askerlerden mürekkepti.

(4) Hıristiyan askerler. Rumlar, Ermeniler ve Frenklerden toplanmıştı.

(5) İcabında orduya Ecrî hâr namile ücretli askerde alınırdı; Köseadağ harbinde bu kuvvetlerden istifade edilmişti. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, O.D. T.M., 114), Köseadağ harbi için No. 2 ve 5 de zikredilen eserlere baktınız.

Moğollar, Orduğahta bırakılan bütün eşyayı İğtinam ettikten sonra Kayseri'ye kadar ilerlediler. Sivas halkı teslim olduğundan şehir katliamdan kurtuldu, yalnız sur ile kaledeki harp aletleri tahrip edildi. Fakat mukavemet gösteren Kayseri halkının bütün erkekleri idam, kadın ve çocukları esir edildi. Moğollar bilâhare hiç bir mahalle taarruz etmeksizin Erzincan'a vasil oldular ve burayı da cebren alarak şehri yağma ve halkını katlettiler.

Köseadağ harbi, Anadolu Selçuk Devleti için büyük bir darbe olmuş ve devlet bundan sonra Moğol hâkimiyetini kabul mecburiyetinde kalmıştır.

Selçukların mağlubiyetinden istifade eden Sis Tekfuru Selçuk taarruz ettiğinden, Sahip Mühezzebüddin—Ali—el—Deylemi'nin halefi Vezir (6) Şemseddin, Moğollarla sulh akdine muvaffak olduktan

(6) "Vezir, namı Şark İslâm dünyasında ilk defa Abbasiler zamanında kullanıldı, İbni Hallikan: "Ne Emeviler devrinde ve ne de sair zamanlarda vezir namile tanınmış bir kimse yoktur,, demektedir (Corci Zeydan, *Medeniyet—i İslâmiye Tarihi*, I, 132 133, İs., 1328) Selçuklar devrinde vezir, hâkûmdarlardan sonra devletin en büyük iş adamıdır. Bunlara Sahip ünvanı da verilmiş olmakla beraber "Vezir,, tabiri daha çok kullanılmıştır. Selçuklarda Vezire Hace denildiği de vakidir; Nizamülmülâk hakkında böyle denildiği gibi Anadolu Selçuklarında Vezir Sahip Ata Fahreddin Âliye bu lâkap verilmişti (O.D.T.M. 49).

Vezir, Anadolu Selçuklarında devletin askerî işleri müstesna olmak üzere bütün idaresinde mesul idi. Ve menşuru vezaret denilen fermanla tayin edilirdi. Vezâret alâmeti altın divit ile taç ve külahlı. Vezirlere maaş olarak İkta verilirdi; İkta'nın miktarı hakkında bir kayıt yoktur. Mühezzebüddin Ali—el—Deylemi'nin vefatından sonra Gıyaseddin II., Şemseddin—i İsfahani'yi vezir tayin ettiği zaman kendisine fevkalâde olarak vezaretten başka Kürşehir Emaratini de vermiştir ki bu tevcih o zamana kadar hiç bir vezire nasip olmamıştı. (Aynı eser 98—99).

sonra mutaarrız Sis Tekfurunun hükümet merkezi olan Tarsus'u muhasara altına aldı.

Sis'in fethi için asker toplandığı duyulunca halkın mühim bir kısmı kendiliğinden orduya iltihak etti. Konya'da toplanan kuvvetler, yüksek bir azim ve metanetle Ereğli'ye vasil oldular. Ereğli'den hareket ederek süratle Tarsus kalesi eteklerine kadar ilerlediler. Mancınıklar kuruldu büyük kumandanlar merkezi Tarsus olan Ermeni hükümetinin Şehir ve köylerine baskınlar yaptılar; elde edilenlerin bir kısmı da katledildi, Ağaçlar ve ekinler yakıldı, hiç kimseye müsamaha gösterilmedi. Tarsus'un saray ve köşklerinde mancınık taşlarından rahneler açıldı (İbni Bibi, H. M. S. N. T. T., 257). Eğer bir gün daha bu mıntakada muharebeye devam edilseydi zafer elde edilecekti. Fakat emirler arasında kıskançlık baş gösterdi. Hemen ekserisi, Sahip Şemseddin tarafından istismar edildiklerini ileri sürerek itiraz da bulundular. Diğer taraftan devamlı yağmurlar dolayısıyla askerler çadırlarına dönmekte bile müşkülât çekiyorlardı.

O sırada Keyhüsrev II. den Sahip Şemseddin'e gönderilen emirde yeni hâdiseler dolayısıyla dolayısıyla ordunun geri dönmesi bildiriliyordu.

Sahip Semseddin, işleri yarıda bırakmanın doğru olmayacağını düşünerek Ermeni Tekfurunu, haraca bağlama suretile başşa davet etti. Bizzat vaziyeti idare etmek düşüncesiyle diğer âmirlerin haberi olmadan Tarsus Ermeni Tekfuru'na bir elçi gönderdi. Elçi vasıtasıyla Sahip Şemseddin ağzından

söylenen sözler Selçuk vezirinin mahir bir devlet adamı olduğunu göstermektedir.

"Ben her zaman size yardım gösterdim. Sultanı, memleketinize taarruz fikrinden vazgeçirdim; bu defa da bu işin önüne geçebilirdim. Fakat Köseadağ mağlubiyetinden sonra her türlü fena huylarınız meydana çıktı. Sultanın gadabını tahrik ettiniz. Bundan dolayı memleketinize asker sevkettim. Arzu edersem bir saat içinde bu işi kolaylıkla bitirebilirim. Sizin için yaptığınız hatalardan af dilemek ve haraç göndermekten daha doğru bir hareket olamaz. Ben de bu suretle arayış bulmaya ve ortadaki anlaşmazlığı kaldırmaya çalışırım,, (İbni Bibi, H. M. S. N. T. T., 227) .

Tarsus Tekturu, bu teklifi işidince derhal kendine gelerek kabul etmiş ve emirlere gönderdiği bir elçi ile haraca razı olduğunu bildirmiştir. Ordu müşkülâtle Ereğli'ye gelebildi. Bir çok mal ve eşya yükleri Orhal'da kaldı. Ordunun avdetinden yedi gün sonra Keyhüsrev II. Vefat etti.

İbni Şahna, Ebülfida'ya istinaden Keyhüsrev II. nin 654/1256 da Ebülferec ise 642/1244 tarihinde vefat ettiğini naklederler (Deguignes, IV, 123).

Keyhüsrev'in oğlu ve halefi Keykâvus II. zamanında bütün nüfuz, Tarsus'u muhasara eden Sahip Şemseddin'in elinde idi; fakat Sahip Şemseddin bir müddet sonra eski nüfuz ve itibarını kaybederek Moğol Hakanı (Kaan) Küyük'ün emrile Selçuk Sultanı Rükneddin Kılıç Aslan zamanında idam edildi (1249) .

Şevki BERKER

BİBLİOGRAFYA :

- I. — Ali, Kunhulahbar, İs., 1277.
- II. — İbni Bibi, *Farsça Muhtasar Selçuknâme*, Houtsma neşrinin tercümesi, Ankara 1941.
- III. — İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına medhal*, İs., 1941.
- IV. — Deguignes, *Hunların, Moğolların Tarih-i Umumisi*, İs., 1925.
- V. — Ebülferec - İbnülbri, *Tarih-i Muhtasar-ud-Düvel*, İs., 1941.
- VI. — Halil Ethem, *Düvel-i İslâmiye*, İs., 1927.
- VII. — Müneccimbaşı'ya göre Anadolu Selçukileri, İs., 1935.
- VIII. — Müneccimbaşı, *Sahayif ul-ahbâr*, İs., 1285.

K I S A L T M A L A R :

- I. — İbni Bibi, *Houtsma Muhtasar Selçukname neşri türkçe tercümesi* — İbni Bibi, H. M. S. N. T. T.
- II. — İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal* — İsmail Hakkı Uzunçarşılı, O. D. T. M.
- III. — *Düvel-i İslâmiye* — D. İ.

Adanada eski âdetler

Nureddin ÜNEN
Er. Sanat Enstitüsü tarih Öğ.

Kiralık evler :

Adanahlı evlerini Muharrem ayında kiraya verirler. Teşrini saninin haftasına raslar. Muharrem tabiri bu usulün eskiliğini gösterir. Bir yıllık kirayı peşin isterler. Adanaya gelir gelmez dar gelirlili memurların karşılaştığı bu vaziyet cidden acıdır. Adananın zaten en fena tarafı da budur.

Burası iş memleketi olduğundan ve herkesin cebinde birkaç yüz lirası bulunduğundan memuru da kendisi gibi sanan Adanahlılar bunda hayret edilecek bir nokta göremiyorlar. Tok acın halinden anlamaz demezler mi?

Bu hususta halkın ve hükümetin düşüncesi nedir, bilmiyoruz. İhtimali bu yazı aydınlatıcı bir yazı ile karşılaştır.

Doğumlar :

Doğan çocuğun annesi ve aile efradı ebeye bahşiş verirler. Çocuk doğar doğmaz dövülmüş tuz, ve şeker sararlar. Göbeği düşünceye kadar yıkamazlar. 3 ezan sesi duymadan çocuğa meme verilm. Annesinin südü olmazsa şekerli kahve verilir taki annesinin südü gelinceye kadar. Kadına doğurur doğuramaz yağ ve bal içirirler. Buna (yağlı-balı) derler. Lohusa perhiz yapmaz. Onu elenmiş ve kızdırılmış toprağa oturturlar. Çocuğun altına da bir yaşına kadar toprak korlar. Sübek âdeti yoktur. Doğumun ertesi günü ebe gelir çocuğun ve lohusanın bezlerini yıkar. Kadın kimsesizse 7 günden 40 güne kadar ebe lohusanın başından ayrılmaz. Kadın doğururken çömelir. Önden ve arkadan birer kadın tutar. Son alınca sıcak toprağa koyarlar, pamuk v. s. kullanılmaz. Göbek düşünce tuzdan çıkarılan bebek yıkanır. Ebeye tekrar bahşiş verilir. Mum alevinde kızdırılan yorgan iğnesi göbek taraflarına kış üzerine, kalça ve topuklara ufki olarak sürülür, yakılır, Buna çocuğu yaktık derler. Yüzmececi olmaz der. Yani karnında sancı olmaz mı? Kırkı çıkmadan 4 çarşamba arkasından ustura ile çizilerek ebe kan alır. Kandurulmuş. Her yıl doğum yıl dönümünde yapılır. 7 yıl bu ameliye tekrar edilir. Ebeye 20 sinden hamam davetinden çıkarken 2 yemeni (yağlı) bir kilo kına, bir kilo sabun, bir kilo kahve ve ücreti verilir. Çocuk bir kaç ay kundak görür. Kış ise bu müddet 4—5 aya kadar uzar. Muhit sıcak olduğundan fazlasına lüzum görülmez. Kış sivi olmasın diye oğlan çocuk, 4 aylık iken oturtulur. Büyüyünce ata binebilmesi için

buna lüzum görürler. Çocuğa kırkı çıkınca her şey yedirilir. Kırk karışması burada da vardır. Lohusaların birbirlerine gitmeleri icap ederse iğne değıştirirler.

Nişan, nikâh, düğün :

Mahallenin yaşlı bir kadınına yanına alarak kız evine gidilir. O yaşlı bayan (allahın emriyle, peygamberin, kavliyle flancanın oğliyle kızınızın hısımlığını umuyorum) der. Kızın annesi de (Allah yazdı ise ne diyeyim. kızın babası gelsin de sorayım) der. İstenmeden evvel gidilirse kız kahve pişirir. Onu inceliyenler beğenirlerse ertesi gün isterler. Vermek istenilmezse fazla ağırlık istenir; veya kızımız küçücük filan derler.

Yaşlı kadın iki gün sonra tekrar gider cevap ister. (Sorduk sual ettik Allah böyle yazmış erkekler gelsin konuşalım) derler. Oğlan babası falan kız evine gelip söz keserler. Kızın babasına (Ne istiyorsun) derler. Oğlan evi yedi hacet yapar. Liğen, ibrik, hamam takımı, ayna, konsol, gelinlik, paçalık, manto yerine sırmalı çarşaf, gibi şeyleri oğlan evi yapmağa mecburdur. Nişan yüzüğü yoktur. Kız babası ayrıca 3—5 yüz lira başlık ara parası ister. Adam dul olursa ergencelik takar, bir nevi yüz görümlüğüdür. Fakat umumiyetle yüz görümlüğü yoktur. Kız babası ayrıca bir ziyet ister. Pazarlık da gerdanlık filan vardır. Komşu erkekler aracılık yapar. Kalın burma ince burma filan istenir. Söz kesildikten sonra şerbet içilir. Sabahleyen 8 kilo şeker çigara, iki okka kahve, bir sepet kömür, ve çıra gönderilir. Dünür başlık yapan bir kadın vardır. Konu komşuya kapı kapı davet eder. Nişan şerbetine çağırır. Erkekler kız evine giderler. Kız giyinmez ev halile kadınlar içinde dolaşır. Kadın misafir olarak oğlan evinden iki yaşlı kadın gelir. Çalgı filan yoktur; kahve ve şerbetten sonra dua edip dağılırlar. Kaynana da kıza bir mücevher takıp gider. Burmasız gelin ayıplanır.

Sabahleyin konu komşu göz aydına gelir. Şerbet verilir. 7 gün devam eder. Sabahleyin bir sürahiye şerbet konur. Al kordela bağlanır. Düğün başı ile oğlan evine gönderilir. Kendisine hediye verilir. Kız tarafına yoklama gider. Kış ise bir sini portakal v.s. Kuru yemişi bir hamal dünür başı ile kız evine götürür. Yine bahşiş alır.

tarafı da aynen oğlan tarafına yoklama gönderir. Yazın üzüm, karpuz v.s. gönderilir. Damat istenen şeyleri alır yedi hacet tamamlanır. Askı filan yoktur. Para v. s. aracı kadınla gönderilir. Kız evi (biçkimiz var) diye terzi çağırır. Savan denilen 4 köş: dokuma üzerine oturarak biçerler. Gelinlik entariden güveye de gömlek yapılır. Kaynana flanda gelir. Terzi (makas kesmiyor) der. Kız meydana yoktur. Oğlan tarafına görünmez, kaynana filan terziye bahşiş atarlar. Biçki gecikirse öğle yemeği ve çerez yenir. Çerezi oğlan tarafı gönderir. Lehli macun; etli ekmek de gönderilir. Gelinlik, duvaklık güvey ve gelinlik çamaşlarını terzi alır. Diğer kadınlar da bohçaları filan dikerler. Buna da devre derler. Komşu kadınlar evlerinde dikerler. Para almazlar. Pazartesi oğlan tarafından 2—3 araba kadın oğlan tarafından kız tarafına cebiz almağa giderler; sandık, ayna v.s. eskiden karyola yoktu. Arabaya yüklenen eşya oğlan tarafına gider. Oğlan tarafında bir oda gelin odası olarak ayrılır. Kızın sandığındaki bir top sicim, gelin odasına bağlıdır. Elbiseler asılır. Perdeler içeriye takılır yağlık, tülbent, mendil, çorap, iğnedenlik makas da bir yere dikilerek iliştilerle dınara çıkarılır. Oğlan tarafı kız tarafından cebiz getirenlere yemek çıkarır. Oda kilitlenir. Anahtar kız tarafı alır gider. Oğlan tarafı (anahtar götürün) der. Sali günü hamam yapılır. Aracı kadın oğlan tarafından 10 lira para iki kilo sabun, ve kınayı kız tarafına götürür. Kız tarafı da komşularını hamama davet eder. Ziliç yani hamam da çalgı filan olacaksa oğlan tarafı fazla para götürür. Kılıçların ucuna elma takılır. Çıplak kadınlar oynar. Çalgılar gelin hamamında muhtarlar gezer. Hamamcıya bahşiş verilir. Yemiş yenir.

Pazartesi günü dünür başı düğüne davet eder. Her iki taraftan birer düğün okuyucu kadın gezer. Kızın annesi ilk defa düğün okuyucu çıkarken eline yağ bal verir. Aşda yolunda önünde kim çıkarsa ona verir. (Al oğlum —veya kızım— bu da senin kısmetin ye) der. Nihayet oğlanın anasına gider. Diğer okuyucu da kız tarafını davet eder; çağırılmazsa düğün yandı kalır. Gece evde hamamdan çıkınca kendi kendilerine eğlenti yaparlar. Kına yapılır. Fransız işgalinden kına gündüz yapılırdı. Gece müsaade edilmezdi. Her iki tarafta da deblek (dümbelek) yani darbuka çalınır, başka çalgı yoktur. Erkek bulunmaz. İki evde de ayrı ayrı düğün olur. Oğlan tarafından kız tarafına kınacı gider. Oğlan tarafından 10—15 erkek gider. Meşalelerle (Atalım atalım nereye? Gelin güveyin kucağına) derler. Arkada kadınlar çocuklar, erkek ve kadınlar ayrı odalara girerler kız tarafı şerbet ve kahve ikram ederler. Gelenler kahve dağıtan düğün okuyucunun tepsisine bahşiş atarlar. Kızın yüzüne bir alduvak örtülür. Süslenmez ev halile ayrı bir odada oturur. Kimse görmez, kadınlar dahi. Kiblaya doğ-

BEYAZ ZAMBAK

Beyaz zambak beyaz zambak
Sapın yeşil çiçeğin ak
Ruhun temiz gözlerin pak
İlâhisin bu yaz zambak.

Bahçelerde erken açtın
Bazı durup bazı kaçtın
Gönüllere neşe saçtın
Ne sahisin bu yaz zambak.

Aydan gece ilham aldın
Aşık oldun yalnız kaldın
Aşkın deryasına daldın
Pek dahisin beyaz zambak.

Sana derler çapkın bakar
Derin çağlar coşkun akar
Göze bakar gönül yakar
Sen ne dersin beyaz zambak.

Turna gibi nazlı nazlı
Çölde koşan ceylan hazlı
Karlı kışlı serin yazlı
Gönlün safa sürsün zambak.

Çukurova illerini
Yesem dudu dillerini
Kına boya ellerini
Görsün Mehmet beyaz zambak.

Mehmet YÜKSEL

ru kadınların içerisine getirilip 3 defa sandalyaya oturtulur. Başında kelle şeker kırılır. Döğün okuyucu kadın şeker tepsisini kaim babadan burma, ister. (Allah başına kadar gönendirsin) der. (Kaynadan bir çift küpe) filan diyerek oğlan tarafından verilen şeyleri sayar. Hatta terlik çorap hesini atarak teşhir eder. Sonra kızın anasından başlar ne var ne yok kızın başındaki tepsiye atıp doldururlar. Buna kırkım derler. Kınacılar geldi kırkımçı attı. Atılan şey para ise kıza birşeyler alınır. Eşy ise, kıza beraber sabahleyin perşembe günü saat 2 de oğlan evine gider. Altı landonla deblekle gidilir. Kaim baba kıza sırtına alır, arabaya bindirir. Kız babasının elini öper. (Dirin benim, ölün onların) der. Bir yeşil bayrağın üstüne biraz yağ bal sürerler. Bunu gelinin odası divarına yapıştırırlar.

(Allah seni bu yağ bal gibi buraya yapıştırsın) demektir. 20—30 Arabacıya yağlık falan verirler. Atların kulağı şaa bağlanır. Bazı düğünlerde davul zurna ile gelin gider. Daha evvel dervişler dualarla zillerle gelin götürürlermiş.

Gelinin yüzünü ilk defa ayna görür, gelin de kendi kendini görürdü. Temelî o evde kalır. Kız tarafından yenge (bitti) deyince (gılan tarafı şerbet verir. Yengeye de bahşiş verilir. Kaynananın flan eli öpür. Düğün olunca gelinin kucasına bir oğlan çocuk konur. Kına gecesi el ve ayaklarına da kına konur. Sağ avucu ortasına konan parayı sabahleyin bir fıkaraya verir. İskarpinin içine de bir kaç lira konur. Oğlan evine gidilince iskarpin çıkar terlik giyer. Düğünün kahvesini pişiren kadın alır. Kızı ilk defa isteyen kadın akşam kızla kalır, yatsı da güvey başka evde giydirilir. Camiye götürülür. Fenerlerle, elmalı kılınçlarla güveyin önünde, yanında sağdıçlar çoluk çocuk (Atalım, atalım gelini güveyin kucasına) diyerek bağırırlar. Gelin sesî duyunca kibleye döner. Bir al duvakladır. Güvey kapıdan girerken yumruk flan atarlar. Güveyi getirenlere şerbet verilir. Güvey ev halkının elini öper ve küçüklere öptürür. Sonra odaya girer. Gelinin yüzüne selâvat getirip duvağını açar. Oturur ara yapan kadın gene gelir. Güveye şerbet getirir Gelinin başında kırtlan Şekerle yapılır. Gelin güveyin elini öper. Namazlık (seccade) serilir, evvelâ güvey sonra gelin ikişer rekât namaz kırlarlar. Yaşlı kadın (Sizi size sizi de Allaha emanet eltim) der çıkar. Bazı gelin güveyin ayağına basar. Yaşlı kadının yenge hanımdır, kapıda bekler. Oğlan neticeyi ona haber verir. Köylerde de silâh sıkılarak ilân edilir. O kadına gelin güvey ve taraflar bahşiş verirler. Yatak çarşafı kız tarafına gönderilir, kız bakire değilse güvey yaşlı yengeyi çağırır. Ebeler doktorlar gelir. Gelinin saçı bile kesilir, bir peştemalla eşeğe ters bindirilerek evine gönderilir. Kız eğer dilemiş se düğünden önce ebeye muayene ettirilir. Evine dönen kıza hiç bir şey iade edilmez. Nikâh kınadan evvel olur. 2—3 erkek arasındadır. Bir erkek kıza (hayrına şerrine kefil olayım mı) der. Kız kapı arasından (ol) der. Başka bir adam da güveye sorar. Ertesi gün, cuma günü konu komşu çağırılır. Mevlût okunur. Bu kızın baki-religine delalettir. Bir hafta iki taraf bir birine gitmez. Cumartesi günü damat kaynatanın elini öpmeğe gider. Ve yalnız gider. Perşembe günü kız tarafı oğlan tarafını yemeğe çağırır. Kaim valde baş örtülüdür. Damadına elini vermez. Kaim baba damadına yüzük veya saat gibi bir hediye verir. Kızına da verir. Diğer haftaya da kız anası davet edilir. Ve artık normal vaziyet başlar.

S Ü N N E T :

İki erkek birbirine karşılıklı kivre olur. Şartla-

n :

D İ L E R İ M

Tırmanıp dağa, taşa,
Girip zorlu savaşa,
Serhaddi baştanbaşa,
Yalnız geçmek dilerim!

Doğanım var kolumda,
Tırkeşim var belimde,
Kılıcım var elimde,
Ufku biçmek dilerim!..

Gönül verdim "ÖZYURD,, a,
Boz yeveli "BOZKURD,, a,
Çare bulup her derde,
Bir yol açmak dilerim!..

Dostunu dost bilerek,
Düşmanımı çelerek,
Kar-nlığı delerek,
Nûrlar saçmak dilerim!..

Kurtarıp tutsak kıızı,
Yükseltip AY—YILDIZ'ı
Ak Köpüklü kımızı,
Tas tas içmek dilerim!..

Kaynayan bir kanım var,
Yurda adak canım var.
"ÜLKÜ,, me imanım var,
"HAK,, dan uçmak (1) dilerim!..

Cemal Oğuz ÖCAL

(1) Cennet

Çocuğun annesi kivreye çorap mendil çamaşır kravat, karısına da bir bohça gönderir. Zibin, çepken (şimdi frenk gömleği) üzeri çiçeklenir, gönderilir. (Falan gün buyurun çocuk sünnet olacak) der.

Kivre de çocuğa, çamaşır, ayakkabı elbise kolonya flan alır. Sünnet olacak çocuğu kucagında tutar. Kivre hediyesiyle gelir. Kadın, erkek ayrı düğün yapılır. Kivrenin bohçası çocuk bir saat dolaşır. Kivre peştamal bağlar. Çocuğu yatağına yatırır. Kivre olanlara çocuk tarafından nikâh düşmez. Kardeş demektir; çocuk için baba yarısı sayılır. Kanı peştamalina damladığı için kivre sünnetçiye bahşiş atar. İki gün sonra kadınlar davet edilir, sonra kivre baklava, yemiş, kolonya ile çocuğu yoklamağa gelir.

30 AĞUSTOS

Ticaret Lisesi Edebiyat Öğ. VEHBİ EVİNÇ'in tören günü halkımız ve erlerimiz önünde söylediği hitabe:

Aziz vatandaşlar, kahraman erler!
Bugün büyük zaferimizin 21 inci yıl dönümünü kutluyoruz. Şu anda Vatanın kalbi en büyük şeref hisleriyle çarpmakta ve Türk gönüllerde yurt sevgisinin kutsal aşkı şahlanmaktadır. Yüreklereimizin ezeli ateşini tutuşturan bu ulusal kaynaşmanın yer yüzünde böyle manalı bir benzeri daha yaşanmamıştır, dense yeri vardır. Türk Milletinin bu hak bayramında, istiklâl bayramında gösterdiği coşkun ve candan tezahürat, Tarihin hiç bir zafer bayramında, arzın sonsuz göklerine böyle muhteşem bir akisle işlenmemiştir.

Bugün, ihtiyar tarihin alkışladığı Türk Milleti, İstiklâl zaferinin kahramanlık tacını geymiş olarak vekar içinde şeref gününü yaşamaktadır. Bu şeref günü, bizden sonraki Türk nesillerinin kalplerinde de aynı inan ve aynı sevgile yaşanacak ve onları daima kuvvetli ve azimli bulunduracaktır.

Huzur kaçırın beşeri fırtınaların insanlık âlemini korkunç uçurumlara ve kâbuslara sürüklediği bir zamanda, biz, güzel vatanımızda, harp tehlikelerinden uzak olarak sakin ve mes'ut yaşayabiliyorsak, bunu 30 Ağustos, büyük zaferimizin hayati kvdretine borçlu olduğumuzu unutmamalıyız. Güzel yurdumuzun bugünkü müstesna varlığı, gönül çeken çehresi, hiçbir zaman kararımıyacak olan aydın bahtı, 30 Ağustos zaferiyle, bu eşsiz şeref günüyle parlamıştır. Bu büyük zaferin, Dünyanın şuruna işlenen manası şudur: Acun ne olursa olsun, Türk Vatanının 30 Ağustos zaferiyle çizilen sınırları bundan sonra hiç bir suretle daralmıyacak ve bu şanlı milletin talihi, artık hiç bir zaman ters dönmiyecektir.

Evvelce Ali Dede Türbesine ziyarete gidilirdi. Tekkeye süpürge flan adanırmiş. Zilli Dedeye de mum flan adanırmiş.

Folklörlü uğraşan arkadaşların bu ananeleri incelemeleri, meselâ kivreliğin nereden geldiği tesbit etmeleri ve daha bu mevzuda neler varsa görüşlerde yazmaları isabetli bir hareket olur.

Nurettin ÜNEN

Vatandaşlarım,

Büyük işler yapan, büyük zaferler yaratan, özülüyle sözüyle, bütün güzel meziyetleriyle büyük olan milletlerin hatırı da büyük olur. Küçük, büyük her devlet ona gönül bağlar, merd ve dürüst bildiği için onunla iyi geçinir. Bugünkü dünya, bizim o müstesna millet olduğumuzu alkışlamaktadır. Bu güzel neticeden sevinç duyalım, özgünç duyalım. Ve büyük zafer bayramımızı bütün canlılığıyla yaşayalım. Nekadar coşsak, ne kadar sevinsek bugün için azdır; ve ne söylersek bugünün hakiki değerini anlatamayız. 30 Ağustos, Türk Milletinin, hürriyet ve istiklâli uğruna neler yapmağa kadir olduğunu cihana tanıtmıştır.

30 Ağustos, Başkumandan Ebedî ATATÜRK'ün: "Ordular, ilk hedefimiz Akdenizdir, ileri!..", emrinin Mehmetciğin gönlünde şimşekler yarattığı gündür. 30 Ağustos, Mehmetciğin günüdür. 30 Ağustos, Türk Ordusuna "yenilmez ordu,, , "üstün ordu,, vasıflarını en hakiki manasiyle verdiren bir tarihtir. 30 Ağustos kutlarken kahraman ordumuzu saygıyla anmak millî bir borçtur. Tarihin her çağında üstün ruh kudretiyle ve eşsiz kahramanlığıyla tanınan Türk ordusu, bugün tekniğin bütün vasıtalarıyla de techiez edilerek dünyanın en mükemmel savaş unsuru haline getirilmiştir. Böyle bir orduya malik bulunan Türk Milleti, eğer birgün dünyaya yeni dersler vermek zorunda kalırsa, o zaman, işte o zaman görülmemiş olaylar beklenebilir. Ve Türk'ün tanrısal kudretinin, cihanın havsalasına sığmıyan yeni inkişaflarını tarih bir daha yazarak, bundan böyle Türk Milletine asla dokunulmıyacağını, Türk Vatanının yabancılar için tekin olmadığını gafil milletlere son bir ihtar halinde hatırlatmaktan kendini alamaz.

Şu anda bu şanlı orduyu anarken her Türkün kafasında ve gönlünde 30 ağustos zaferinin ilâhi tablosu canlanmaktadır. Sanki Dumlupınar sirtlarının kızaran ufuklarında şanlı al bayrağın dalgalandığını, yerden, havadan yağın mermi uğultularını arasında Türk gücünün mukaddes sembolü olan Mehmetciğin yalın kılıncı düşmanı kovaladığını görür gibi oluyoruz.

Ey o günü yaratanlar, ey o günü yaratanların evlâtları kahraman ve ebedî Mehmetcikler! Yeni

Pamuk ve menşeleri

— Geçen Sayıdan Devam —

FAZLI TURGA

MENSUCAT IPTİDAL MADDELERİ

Zamanımızda mensucatin meydana getirildiği elyaf dört büyük guruba ayrılır.

- 1 — Nebatî elyaf
- 2 — Hayvanî elyaf
- 3 — Madenî elyaf
- 4 — Kimyevî elyaf

Nebatî elyaf — Pamuk, keten, kenevir, jüt, manila kendiri, rami, sisal ve emsali. Hayvanî elyaf üçe ayrılır: Kıl cinsleri yapığı, yün cinsleri ve tüy cinsleri. Bunlarda sırasıyla: Keçi kılı, beygir kılı, koyun kılı, deve, kuzu yünleri ve tavşan, kedi tüyleridir.

Madenî elyafa gelince: düz veya karışık olarak imal olunan altın, gümüş teller, aspest, diğer bilümm madenî teller bu meyanda bakır, demir teller.

zaferler kazanmak için hazırlan. Vazife aşkıyle, yurt sevgisile çarpan yüreklerinizi her zaman kuvvetli tutun. İmanınız göksünüzde çelik zırhınız oldukça bu vatanın sizden beklediğini ödemek kolay olacaktır; gayretiniz hiç bir zaman sarsılmamalı, ateşiniz hiç bir zaman sönmemelidir.

Sevgili vatandaşlarım,

Bugün bizi dünya yüzünde uyanık ve ayakta tutan iki şeyden biri ordumuz, Diğeri de millî birliğimizdir. Birbirini tamamlayan bu iki kuvvet, Türk milletinin bugünkü müstesna mevkiini yaratan amiller olmuştur.

Türk Milleti hiçbir devirde olmıyan millî bütünlüğü, Millî vahdeti bugün tamamlamış bulunuyor. Kara günler, "Türke Türkten başka dost olamaz," düsturunu ortaya koyduğu gündenberi biz, birbirimizi daha iyi anlamaya başladık. Bizden olmıyanlara artık kanmıyoruz. Şu veya bu şekilde fırıldaklarla aramıza fesat tohumu saçacak gafiller olursa, onlar Türkün kahir şamarını enselerinde bulacaklardır.

Yürekleri yurt sevgisinin tatlı heyecaniyle çarpan değerli yurttaşlarım, Sevinç içinde yaşadığımız bu günün diğer bir manası bzerinde de kısaca durmak gerekiyor. Bugün, aynı zamanda tayyare günümüzdür. 30 Ağustos zaferi, Türk Milletinin her sahada ileri atılma kabiliyetini artıran bir kudret

Dördüncü kimyevî elyafa gelince:
Sunî ipek ve bunun enva'i
Sunî yün ve neveleri

Ve bu harp içinde ikame maddesi olarak meydana getirilen ve henüz bir sır halinde olup terki-bini katıyetle bilmediğimiz, Luzit, Taylon, Perlon namlarıyla meydana getirilmiş elyaftan ibarettir. Bu geniş mevzuu umuuf malûmat olarak gözden geçirdikten ve yalnız guruplarını tayin ettikten sonra asıl mevumuz olan pamuğa geliyoruz.

PAMUK : Dünyada yetişmekte olan nebatın en eskilerinden biridir.

Yüzbinlerce sene evvel sıcak iklime malik olan Almanya ve Fransada teşekkül etmiş olan ve yaşı yetmiş bin sene tahmin olunan linyit kömür-

kaynağı olmuştur. Bu kudret kaynağının verimli eserlerinden biri de Türkkuşudur. Büyük zafer günümüzün ilk aydın sabahındanberi türlü başarıların nurlu yollarında ilerliyen milletimiz, hayati varlığı bakımından son derece önemli gördüğü havacılığı da asla ihmal etmemiştir. Devletimizin bu uyanık görüşünü ve halkımızın hava kurumuna yardım ilgisini bilhassa bu harp yılları içinde daha çok takdir ediyor ve işin önemini bütün manasiyle kavramış bulunuyoruz. Şu halde burada uçağın lüzum ve ehemmiyeti üzerinde fazla söz söylemeye lüzum yoktur. O en büyük ihtiyacımızdır; en mühim harp vasıtamızdır. Halkımızın elinden geldiği kadar hava kurumuna yardım etmesi en büyük yurt ödevlerinden biridir. Halkımız devletle elele vererek Türkkuşunu kucakladıktan Türkün hava hakimiyeti de perçinlenecektir.

Büyük zafer günümüzü Coşkunluk içinde kutladığımız şu anda millî benliğin sonsuz gururunu duyarak başta millî birliğin yüce timsali İnönü olmak üzere Şanlı ordumuzu, asil milletimizi yürekte alkışlıyor ve kalplerimizde çiçeklenen yurd sevgisi, çalışma aşkıyle inanimızı, gayretimizi arttırmış bulunuyoruz. Ne mutlu bize !

Vehbi EVİNÇ

SULH

— Ziya İhan'a —

Hep birden yeşerince Çimenler
Toprağa dökülünce bereketi mevsim-
lerin.
Sana kumral Saçlı çocuklar getire-
ceğim.

Ve ben
Alaca karanlığına bu şehrin,
sevinci bir tohum gibi serpeceğim..

Işıkları kaybolmadan ateş böcekle-
rinin,
Sana gümüş yelkenli gemiler gönde-
receğim
Ve daha ilk sabah rüyanı tamamlamadan
Saçlarında baharı bir çelenk gibi
öreceğim.

Ve ben
Zafer meydanına bu şehrin
Sulhu bir bayrak gibi dikeceğim!..

Sami GÜRLEV

lerinin hususî bir usul ile elde edilen rusuplarında pamuk rusubatu yani pamuk sellulözü izlerine tesadüf olunmuştur. Dünyanın sıcak ve yarısıcak iklimlerinin hemen, hemen her tarafında denecek şekilde iyi ve fena cinslerle olmak üzere yetişir.

Nebatat alimleri uzun çalışmalardan sonra bu gün pamuğun altısı esaslı olmak üzere altmış cinsini tesbit etmişlerdir. Bu 60 cinsin her biri de ayrı, ayrı vasat değişiklikleri gösteren taksimata uğradığına göre nazari olarak binden fazla gurup, cins ve nevide pamuk tesbit edilmiş olduğu görülmür.

Yetiştirilmesi : Bahsinde ihtiyaçlarımızı karşılayan 5/6 cins üzerinde durulmakta ve dünyanın muhtelif sahalarında bu cinslerin teksirine çalışılmaktadır.

Eski dünyada pamuğun yayılması, medeniyet merkezi olan Asyadan başlar.

Hindistanın sabilde bulunuşu ve denizyolu ile dünyanın diğer parçalarıyla ticarî mübadeleye ve bu arada pamuk sevkiyatına ilk defa Hindistanın başlamış olması itibariyle Hindistad pamuğun vatanı olarak gösterilmekte ise de Herodot'a nazaran Hindistandan bu mübadele 2365 sene evvel başlamış olmasına rağmen Türklerin ana yurdunun cenup kısımlarında ve çok büyük bir ihtimalle Pamir vadisinde ve Altundağla Üstundağa muvazi vadilerde pamuk yetiştirilmiş olduğuna hüküm olunabilir.

Hiç değilse Türklerde Hintliler kadar pamuğu çok eskiden tanıdıklarını, ziraatini yaptıklarını ve kullandıklarını ispata yarayan tarihi vesikalar elde edilmiştir.

Asya henüz Neolitik devre içinde iken İrtiş ve Tobol ırmakları vadisindeki Türk hüyüklerinde gayet ince gözlü iğneler bulunmuştur ki bu iğnelerin gözlerinden ancak keten veya pamuk ipliklerinin geçmesi mümkün görülmüştür.

Bu devrenin Milattan 9000 sene evvel tesbit edildiğine Türklerin pamuğu Hintliler kadar eskiden tanıdığını ispatda güçlük çekmemiş oluruz.

Eski Farisi lisanında (göz) içi meyveli ceviz manasına geldiği bu manada bu kelimeyi arapların da kullandığı malumdur. Ricearbsen ve Vullers'e (goza) ve (gözeh) kelimelerinin pamuk kozası manasına geldiği ve bildiğimiz (koza) kelimesi olduğuna ve halen Türkistanın (Gosipium herbazeum) cinsinden yani Adanamızda tanılan yerli (Hint cinsi) pamuklara koza denmesi ve koz kelimesinin halen Mardinde ceviz manasına kullanılması ve koza kelimesinin Türk Menşeinin oluşu ve Ortaasyadan hicret edenlerle, İrana, buradan Suriyeye ve Arabistana girdiği anlaşılmaktadır.

Arap lisanında (Koz) kelimesi bildiğimiz koza halindeki pamuklara elyevm kullanılmaktadır. Watt'ın pamuk ziraati ve usulleri eserinin 156 cı sahifesinde ise Horasan ve Afganistanda bulunduğu pamukların buralarda koza tesmiye edilen (Gosihium Herbaceum) cinsi olduğuna işaret edilmektedir.

Bu delile göre Profesör Doktor Lüdwig Mehmack, goz, goza, gozeh kelimelerinin koz ve koza istikakından alınarak lâtince Cosihium kelimesinin çıktığını da kabul etmektedir.

Diğer taraftan 1852 tarihli nebatat etimolojisinde Gozihium kelimesinin menşelerini ve Gosium kelimesini arapçaya atfederek goz dan almıştır. Diyor ki bu yukarda da izah ettiğimiz gibi bu arapça goz veya goz dan ziyade herhalde Türkçe koz ve koza dan gelmektedir. Çünkü Türklerin pamuğu İranlılardan ve Araplardan daha evvel tanıdığı ve kullandığı muhakkaktır.

Pamuk isimlerini en yakın menşe diye kabul

"KÖROĞLU" MI..

Yaslanmış "KÖROĞLU", m "Çamlıbel,, inc.
" Karşımda duracak var mıdır? ,, diye.
Dokunmuş püsküllü sazın teline :
" Bir tuzak kuracak var mıdır? ,, diye.

Ünlü dağları hep gezmiş, dolanmış,
Coşkun sular gibi akmış, bulanmış.
Çevresi, şalvarı kana belenmiş :
" Acaba bahtımız yâr mıdır? ,, diye !..

" KÖROĞLU ,, m dağların eşsiz kuralı,
Eğridir kılınca, çifte turalı.
"Çamlıbel,, e Otağ kurdu kuralı :
Sormamış : " Bu yağın karmıdır? ,, diye !..

Oturmuş "AYVAZ,, ı bir gün sağına,
Çevrilmiş gözleri vatan bağına.
Bir selâm yollamış " BOLU BEĞİ ,, ne :
"Yiğitçe vuruşmak âr mıdır? ,, diye !..

Saldırmış düşmana, basmış kılınca,
Vurdukça, saldıkkça çoğalmış hıncı.
Diz çökmüş önünde yaşlısı genci :
" Bu dağlar bir eve dar mıdır? ,, diye!..

Gezmemiş yurdunu asla el gibi,
Dağların böğründe açmış gül gibi.
Kır atın üstünde uçmuş yel gibi,
İrkilmemiş : "Önüm yâr mıdır? ,, diye!..

Koç "KÖROĞLU,, m! Ben de bir eşim sana,
Meydan okuyorum işte cihana!
Karşıma çıkacak gâfil düşmana,
Ad koymam: "SİNYOR mu, ÇAR mıdır? ,, diye!..

"ÖCAL,, in Kopuzu bir tek tellidir.
"HAK,, ka şükür soyu sopu bellidir.
Aslını sorarsan "KAZAN,, ellidir,
Döğüntü: "Ağhyan yâr mıdır? ,, diye!..

Cemal Oğuz ÖCAL

ettiğimiz Hindistandan itibaren pamuğun yayılma-
da takip ettiği yollara göre takip edecek olursak:

Kadim Hindistanda Sanskrit lisanında pamuğa
vadara veya karpası denilmiştir. Yeni Hint lisanın-
da ise Pumpah'dır. Pamuk Hindistandan büyük İskenderin
Hint siferi esnasında ve büyük İskenderin
teşebbüsile İrana kadar gelmiş ve İranda ekilmeye
başlanmıştır ki İranlılar Pamuğa evvelâ Pakta son-
raları Pumbah, Poombah demişler bazı yerlerde ise
(koza pombah) denilmiştir.

Orta İranda pambak ve yeni farisicede pamba
ismini alan pamuğa Kafkasyada (Pambağ) ve lisan-
nımızda pamuk denmektedir ki menşe itibariyle
Hintceden ziyade yine aynı köke dayanan fakat
far sice pambah'dan alınmış olması daha kuvvettidir.

Eski latince ve Ehlisalip Muharebeleri esna-

sında sefere iştirak edenler (Bombax) demişler-
dir. Ve 1280 tarihinde meşhur seyyah Venedikli
Markopolo'nun sefer dönüşünde İtalyancaya Bam-
bağio olarak girmiş ve sonraları İtalyanca lisanın-
da (Bambağia) olarak uzun zaman kullanılmıştır.
Yeni lisanda ise cottone denilmektedir.

Pamuğun İranda sonra Dicle ve Fırat nehirleri
ticaret yolu ile Mezopotamya yayıldığı ve Mardine
kadar geldiğini görüyoruz. Türkiyenin cenubuna
yani Adana havalisine Mardinden girmek ihtimali de
çok kuvvettidir. Adanadan Suriyeye geçmiş olması-
na da kuvvetli sebepler mevcuttur. Ezcümle İranın
Orta Asya ile olan ticari münasebetinin Suriyeden
daha sıkı ve daha geniş olması bu ihtimali fazla-
sıyla kuvvettirmektedir.

Mezopotamya pamuğa kutun (Arapça) den-
miştir ki bilâhare Arap lisanında pamuk elcutun o-
larak kalmıştır. Kremer'in Medeniyet tarihi eserinde
zikredildiğine göre Mısır Suriyeden gelmiş
ve Suriyede olduğu gibi Mısırdaki da Elcutun olarak
isimlendirilmiştir. Latince Lanigerae arbores ismi
verilmiş olan pamuğun lûgat manasına (yün taşıyan
ağaçlar) denilmektedir ki hemen hemen bütün Ger-
men lisanlarında pamuğa bu manada isimler veril-
miştir.

Pamuk adının menşelerini hülâsa edecek olur-
sak birincisi, Türk menşeli koz ve koza. İkincisi,
Hint menşeli bumbah. Üçüncüsü, Arap menşeli el-
cutun. Dördüncüsü, vasfa ve şekle kıyasen Lâtin ve
Yunan menşeli lanigerae arbores olarak dört men-
şe buluruz. Bu menşelere göre muhtelif lisanlarda
pamuğa verilen isimler de şunlardır.

Hint lisanında Pumpah veya vadera, Bombayda
Karpas.

Farisice — Pumbah
Türkçe — Pamuk
Romance — Bombakion
Rusça — Bumaga (klopok da denmektedir)
Macarca — Pamut
Tatarca — Mammok
Kafkaslarda — Bambi
Ermenice — Panboça
Yeni Yunanca — Bambaki denmektedir.
Çince — Vadera Menşeyden (Vata oki ve Ja-
poncada Vata İk'tir).

Arap Menşeler :

Arapça — Elcutun
Fransızca — Coton
İngilizce — Cotton
İtalyanca — Cottone
Rusca — Kutnje
İspanyolca — Algoton
Portekizce — Algodao
Yunanca — Othenion (Sert yumuşatılmak için
lisanda kelimedden çıkarılmıştır.

Dördüncüsü de lûgat manasındaki Lâtin menşe-
leridir ki, hemen hemen bütün, German lisanlarının
menşei bu galat vasıfılandırılmadan gelmektedir.

Yani yün veren ağaç veyahut ağaç yünü den-
mektedir. Halbuki pamuk ağaç değildir ve mah-
sulüde yün değildir. Bu tarzda isim almasının da
hangi tesirler altında olduğunu ileriki bahislerimiz-
de anlatacağız. Bu galat menşee göre pamuğun al-
dığı adlar şunlardır:

Almanca — Bauvelle
Hollandg — Boomvel veya Hohmvelle
Letlant — Bohmvilla
Danimarka — Bomuld
İsveç — Bomull
Çekce — Bavlna

Bunlardan başka menşeleri ana lisanlarının an-
cak etimolojik tahlillerinden anlaşılacak surette
ve yukarıda bildirdiğimiz lisanlardan gayri lisanlar-
da da pamuğa türlü türlü isimler verilmiştir. Pam-
uğun ziraat ve sanayide mühim rol alan memleket-
lerde aldığı isimler ve bunların menşeleri esas olup
diğer milletlerce verilen isimler tali derece kaldığından
bunları da ayrıca kayt etmekten sarfinazar et-
tik.

Ancak tekrar ana Türk medeniyetinin pamuğu
işletmekteki eski vukullarına işaret olup bugüne ka-
dar gelen ve halen kullandığımız bir kelimenin izleri
üzerinde durmakta faydalıdır. Doktor Wolfol-
ben (Ciba neşriyatı—Mensucat Tarihi) av faildeli ze-
riyat devri olarak kabul olunan en eski taş devri
olan Paleolitik devirde M. E. (12000) senesinde
Magdelenler namıyla anılanlar bir avcı cemiyetinin
buluntularında da taş ve kemikten mamul iğneler
bulunduğu ve bu iğnelerin ancak nebatî (burada
kendir veya keten kastedilmektedir). İpliklerin kulla-
nılmasına yaradığı tesbit edilmiştir. Yine aynı e-
serde Neolitik devrin Avrupada Asyadan 3 bin se-
ne sonra başladığı yazılıdır. Nitekim buna ilâve e-
delim Milâttan üç bin sene evvel Mısır, Babil, Asur,
Met ve Lidya Medeniyeti en yüksek mertebesine
varmış iken daha Avrupada taş devri hüküm sür-
mekte idi.

Bu da gösteriyor ki Asya medeniyetinin kay-
nağı ve eski (Türk Yurdu) medeniyetin anasıdır.

Nitekim (Türk tarihinin birinci cildinin 35 şinci
sayfasında şöyle yazılıdır. (Ana Türklerin içinde ya-
pılan Arkeolojik araştırmalarda en kadim medeni-
yetin orada aranmasını kâfi derecede isbat etmiştir.
Hazar şarkında, Aşkabat yakınlarında Anov hafriya-
tının reisi Pumpelly bu medeniyete içinde bulundu-
ğumuz zamandan 11 bin yıl evvel giden bir kıdem
taktir etmiştir.

Araştırılan diğer bütün kadim medeniyetlerden
hiç birine bir alim tarafından bundan uzun bir kı-
dem verilmiş değildir.

Paleolitik yani eski devir medeniyetinin Avru-
palıların kendi ikrarlarıyla üç bin sene sonra Avru-

paya girdiği gibi Neolitik yani yeni medeniyet dev-
rinin (Türk ana yurdunda milâttan 9000 sene evvel
hayvanları ehlileştirilenin (Türk ana yurdunda Mi-
lâttan 800 sene evvel maden sanatlarının) başladığı-
nı yine Türk tarihine atfen kayt ederken mensucat
ve örme sanatının da Türklerde Neolitik devirde
başladığına artık şüphe kalmamaktadır.

Nitekim sonraları Uygur Türklerinin pamuktan
mamul mensucata (Böz) ismini verdiklerini Laufer,
Schott'un kadim Asya lisanları eserinin 514 üncü
shafesinde zikr ettiğini kayt ediyor.

Bu kelime; eski Mısır lisanında ve mumyaların
yanında bulunan hiyeroglif yazılarda böz kelimesi
aynı manada (byssus) olarak kullanılmış ve okun-
muş olduğunu (1854 brugseh) da tesbit etmiştir.
Eski İbranicede pamuk manasına gelen (buz) keli-
mesine tesadüf olduğu gibi incilde buz, bus, bos
ve daha yumuşamış olarak Uygur Türklerince de
kullanılan böz ve boz kelimesine tesadüf olunmuştur.
Ancak bu kelimenin hepsinin tamamen pamuk mu
yoksa (keteni de mi) ifade edilmek istenilip istenil-
mediğini (Luther) yaptığı incil tercümesinde tesbit
edememiştir.

Ancak Susa da Kral (Ahasvern) nin ziyafet
salonunun kırmızı ve sarı keten bezlerle ve parlak
boyalı kordonlarla sütunlara sarılı ve gümüş
kordonlarla sütunlara sarılı ve gümüş halkalarla tuttu-
rulmuş olduğu, Esterin birinci ve altıncı cildinde
kayt edilmiştir ki milâttan 3 bin sene evveline ait
olan bu izahatta keten bezi manasında tekrar böz
kelimesi kullanılmıştır.

Türkçemizde ise Uygurların ve Mısırlıların kul-
landığı böz, bugün (bez) olarak kökleşmiştir.

Sprengel'in " Tarih tabiatında (1817) ,, Byssus
kelimesini Mısırlıların ve Suriyelilerin pamuk olarak
kullandıkları da bildirilmektedir.

Sonraları Romalılar ve Yunanlılarda inçe elyaf
manasına bysus kelimesi kullanılmıştır.

Biz burada kelimenin aslının eski Türk lisanın-
da Böz olduğunu ve mademki medeniyetin ana
Türk yurdundan Suriye ve Mısır geçtiğine kanaat
getiriyoruz. Şu halde (Böz) kelimesinin kök oldu-
ğunu ve pamuk bezi manasında kabul edilebilece-
ğini ancak Suriye, Mısır, İranda, Roma lisanında
ve Yunancada Fotonige göre istihale geçirerek
Bissus kelimesi, buz, bus, bos ve 7 inci asırda
Uygur türklerindeki Böz'ün Türkçemizdeki bez ol-
duğunu kabul ederiz.

Milli Mensucat Fabr. Teknik Müdürü
Mensucat Müh.

Fa 11 TURGA

Dağlar, ovalar, insanlar

Mor dağlar, yeşil dağlar, çıplak dağlar
Mehtapta yıldızları suya inmiş
Gökler kadar aydınlık dağlar.
Dost dağlar, düşman dağlar, yaban dağlar
Bir insan yapısı kadar güzel dağlar.
Rahvan bir at sırtında kıvrak belli
Bir yürük gelini
Edasiyle süzülüp akan Seyhan.
Öte yanda
Gözü kara, hovarda
Bir efe gururuyla homurdanıp coşan Ceyhan.
Seven bir "AH" kadar sıcak Çukurova.
Kervan geçmeyen tepelerden pamuk tarlalarına
Göç eden kınalı kuşlar...
Güneşli zeytin ağaçları kadar kırçıl Toroslar
Toprakta çalışıp, toprakta yatan,
Toprak benizli genç kızlar..
Geçiyoruz .. tırmanıp, yorulmadan
Sabahların gümüş ışıklar sırtında
İnip geldiği,
Gündüz başlı dağlardan...
Geçiyoruz. koşup durmadan
yamaçlarında,
Gecelerin uyuyup kaldığı
Karadlık taşlı dağlardan...
Ovalarda ateş renkli akşamlar..

İlik ve tatlı bir nar reçeli kadar
Ovalarda ışıklar tutuşup bayılıyor içimizi..
ve ufukların dişler gibi
İnce tüylü bir sıcak iklim meyvesini,
Görüyoruz kanattığı kızıl Güneşin
Baygın topraklara vuran gölgesini.
Ozaman şekilsizleşiyor şekli her şeyin..
Dev eller kadar gölgeleri uzayan çapacılar,
Nalsız katırlar, Solugan kiracılar..
Konaklamış bir kervan gibi toprağın
Karnına çöküp,
Kitaptan evvel tarihi yazan
Adsız kaleler: Anavarza, Kozan,
Gülek boğazı.. Beş kemerli, beş gözlü
Taşköprü.
Ömürleri kadar uzun bir sıtma nöbetiyle
Gözleri çakmak, çakmak
Ve iki sahil kadar bizden uzak
Bir arpa boyu kadar bize yakın
Smurtgan, yalnayak
Çoluk, çocku, erkek, kadın
Gördükçe;
İçlerinde
Maddeye hükmeden bir korla
Durmadan, Toprakla, Rüzgârla, Yağmurla
Cenkleşip yaşayanları
Biraz daha fazla seviyorum bu İnsanları.

S. YIRCALI

Adana Şerî Mahkeme Sicilleri Kataloğu

Naci KUM
Müze Müdürü

GİRİŞ :

Sabık Adliye Vekili Sayın Hasan Menemenci-
oğlu, eski tarihimizi değerlendiren sicilleri bölge
müzelerimize devir için Maarif Vekilliği ile uyuşt
ve bu iş hemen başarılı. Hükümet ve mahkeme
bodrumlarında günden güne çürüyüp erimeğe yüz
tutmuş olan bu değerli vesikaların müzelerde top
lanıp, üzerinde işlenmesinden, Osmanlı Devri tari
hini işleyiciler pek büyük faydalar göreceklerdir.-
Eski Adana eyalet ve vilâyetine ait 149 sicilin,
diğer cenup vilâyetlerimiz sicilleri ile beraber Ada
na Mıntaka müzesinde toplanmış olması bizim için
pek değerli bir kazançtır. Geniş bir maarif kütle
sine malik olan Adanada kültür elemanları için
bu, ne güzel bir fırsattır ki Müzece hazırlanmaya
başlıyan kataloğların kılavuzluğu ile her aydın ka
fa bu vesikalardan kendi branşına göre faydalana
caktır.

İşte biz, Adana eyalet ve vilâyetinin 1911 ta
rihinden öncelere ait olan 149 sicilin -defterlerin-
fihristlerini yapmağa başlamış bulunuyoruz. Bu fih
rist —katalog— lar sayesinde meraklı ve arayıcı,
istediği vesikayı kolayca bulup, inceleyebilecektir.
Şimdiye kadar hazırladığımız kataloğları Halkevi
miz dergisi olan GÖRÜŞLER'de sırasıyla neşre
başlıyoruz. Bunlar kitap halinde toplanaca
ktır. Ancak, bu işe başlarken kataloğların anla
şılabilmesi için gerekli bazı bilgileri okuyucularımı
ca anlatmak isterim.

SICİLLERİN TARIFI :

Eski mülki ve adli teşkilâtımıza göre Osmanlı
ülkesi; Eyalet, Vilâyet, Liva ve Kazalara ayrılmış
tı. Adliye ve mülkiye işlerini (KADI) lar görürler
di. Binaenaleyh, hükûmete veya şahıslara ait
hükümler, hüccetler, ilâmlar, davalar, fermanlar,
beratlar, buyrultular, emirler, mektuplar.... hep sicil
defterlerine yazılırdı.

Bu defterler, kalınca —Ebadı— kâğıttan, 0.38—
0.60 ve 0.15—0.20 eninde; 150—400 sahifelik cilt
lerdir. Yazıları eski siyah mürekeple, "Divanı, Tâ
lik, Siyakat, rik'a, süslü ve bunların çok zarif veya

çok kaba kırma neveleri,, ile yazılırdı. (1) Bu yazı
lar bazan çok çetrefil, karışık veya silik olduklarınd
an sicillerin okunup, anlaşılması hayli güç ve yo
rucudur. Artık bu iş, bir ihtisas ve meleke ile ba
şarılabilir.

Sicillerin tarihleri nadir olarak rakamla yazılı
dır. Hemen çoğu, arapça sayı adları ile ay adları
ile tarihlenmiştir. Biz katalogda aynen Arab
ça ay ve hicri yıl tarihini kullanacağız. Hicret ve
milât senelerinin birbirine çevrilmesi hakkında
da ayrıca bir anahtar vereceğiz, ki bu da sade o
larak: Hicri seneye 583 eklemek suretile şimdiki
kullandığımız Milâdi tarihi bulmak ve Milâdi tarih
ten 583 ü çıkarmak suretiyle Hicri —yani arabî—
tarihi bulmaktır. (Bu bahsi tafsilâtiyle öğrenmek i
çin Faik Reşit Onat'ın yeni bir kitabı basılmıştı.)

Adana sicillerine ait ilk defterin tarihi: 1043
hicridir. 1626 milâdi tarihlerine tesadüf eder. Bu ta
rih, Osmanlı devrinde Padişah Murad IV. zamanı
dır. Bundan önceki sicillerin bulunmaması sebebi
şudur: Son Ramazanoğulları beylerinden, Ulucami
Türbesinde mezarı bulunan, Mustafa Bey (959) da
öldükten sonra oğulları: İbrahim, Derviş, ve Pir
Mansur Begler kalmış ve bunlardan Pir Mansur
Bey 1025 H. 1608 de beylikten çekilerek Adana
tamamile Osmanlı idaresine alınmıştır ki, sicilleri
miz Mansur beyin çekilmesinden 18 sene sonradan
devama başlamış bulunmaktadır. Şu hale göre eli
mizdeki siciller, Adanada Osmanlı idaresinin iyice
kökleşmesinden zamanımıza kadar olan vak'a ve
hadisseleri derlemiş, toplamış bulunuyor.

Adana, ovakitler, Beylerbeyi tarafından idare
olunur bir Eyalet merkezi idi. Sicillerdeki kayda
göre ilk eyalet: Adana —merkez, mühakatı— vi
lâyeti ile İçel, - Tarsus, Silifke - Vilâyetini taşıyordu.
İlk defterdeki tekâlif tevzilerini gösteren listelere
göre :

(1) Bu eski yazıları okumak ve anlamak için:
Vakıflar Umum Müdürlüğünün çıkardığı şu kitap
ları tavsiye ederim: "Eski Yazıları Okuma Anahta
rı. Seri B. 200 krş." ; "Siyakat Yazısı. Seri B. 3.
40 krş."

Adana merkez şehri şu mahallelerden ibaretti: (Debagan — Saracan — Camii Atik — Camii Cedid — Akça Mescid — Çukur Mescid — Kasap Bekir — Hacı Fakı — Kantar — Hacı Hamit — Saçlı Hamit — Babı Tarsus — Neccaran — Helhal — Kara Soku — Baytimür — Sarı Yakub — Yortan — Su Gedüğü — Kayalu Bağ — Durmuş Fakı — Zimmiyan "gayri müslimler,) .

Adana eyalet merkezi şu nahiyeleri taşıyordu:

(Canibi Şehir — Yüreğir — Sarıçam — Kara Kışla — Hacı Baraklı — Dindarlı — Karaisalı).

Bu nahiyelerde de ayrıca Kadılar, Kethuda —Kâhya— lar, Voyvada —aşiret ve kabile beyleri— lar vardı. Adana merkezinde ayrıca: Beylerbeyi kaymakamı, Yeniçeri serdarı, Kaza naibi, İhtisab Ağası —Belediye Reisi—, Kale Dizdarı, Müftü.. gibi memurluklar vardı. Siciller neşredilirken, sırası

geldikçe bu memurluk ve ünvanların izahları başıya olarak gösterilecektir.

Arabî ayların kısaltma rumuzları :

Muharrem	Mh.
Safer	Sf.
Rebiül evvel	Re.
Rebiül ahir	Ra.
Camazyül evvel	Ce.
Cemaziyül ahir	Ca.
Receb	Rc.
Şaban	Şb.
Ramazan	Rm.
Şevval	Şv.
Zilkaade	Zk.
Zilhicce	Zh.

DİL KÖŞESİ

Öz Türkçe Yazalım

M. BAKŞI

Bu yıl bayramında da her yıl olduğu gibi dilimizin özleştirilmesi uğrunda yapılan ve yapılacak olan işler üstünde sözler söylendi, yazıldı; ertesi gün hepsi de unutulup geçti.

Onunla kalmadı; yılan işleri azımsayanlar, yazılan yazıları —kaba türkçedir diye— beğenmeyenler de oldu.

Bu arada (Peyami Safa) da, bu işi yalnız başına dilciler başaramaz, yazıcıları da onlara katıp bir (Akademi) yapılsın — öğüdünü verdi.

Akademinin günü de gelir; ancak bu işi (yani öz türkçe yazmak işini) akademi değil yazıcılar yapar. Dilciler onlara çok zengin kaynaklar derlemiştir. Türk dili için yapılan araştırmaların bir eşi daha hiç bir dilde yapılmamıştır. Yazıcılara düşen bunları azımsamak; dilimize kazandırılmak istenen yeni sözleri yadırgamak değil, emek verip Dil kurumu yayınının yapraklarını çevirip beğenilecek sözler bulmak ve bunları yazılarında kullanmaktır. Yaza yaza, okuya okuya göz kulak alışır o sözlerde dilimize yerleşir. Dedikleri gibi sözlüklerde yazılı lügatlar ölüdür. Onlar yazı dilinde dirilir.

Gerçekten söz beğendirmek güç olduğu gibi beğenecek söz bulmak ta güçtür. Bunu kolaylaştırmak için yapılan basında da ivetiye geldiğinden bir takım eksikler vardır.

Sözlüklerin, kılavuzların (felsefe—gramer terimleri) nin yapraklarını çevirirken bizde de bu gibi eksiklikleri not etmiştik.

Bu notlara göre yazı dilimizde kullanılan seçme sözleri (yazıcılara kolaylık olmak için) Görüşlerde neşrediyoruz.

Eski sözler de değerli olanları iki kaş arasında eklenmiştir.

— A —

abide — anıt, (dikilitaş, bağana, sınıtaş, kurçak)
acele — alat, iveti (çabukluk, evdi, yelep)

acele etmek — alatlamak, (evmek, ivmek)
adalet — könülük, tüze
adil — könü
adavet — yağılık
acul — evgin, ivek, alatcı
adet — görenek, töre, alışkanlık, çığır
afiyet — sağlık, esenlik
ahbap — tanış, bildik, yoldaş (sevük)
ahlâk — yürük, töre, kılıç, gidiş
akıl — us (an, ay, ayla, es, is, öğ)
ahd — ant
akide — İnanç, inan (nom, noma)
aksi amel — tepki
aksi sada — yankı
ahenk — uyum, uyuş, düzen, çalgı
aile — çoluk çocuk, ocak, ev bark, öyür
akraba — soysop (kayın, kayaş, yavuk)
alâka — ilgi, ilişik, takanat (bağat)
alâmet — beldek, damga (im, tap) (tap—iz demektir.)
alem — acun (açın, evren, elgun)
alim — bilgen, bilgiç (bahşi, kam)
allame — bilge, eke
amade — anık, yetiz
alet — angit, arac (araç — vasıta)
amil — etken, eden, yapan
ameli — işlek, kullanışlı
an'ane — gelenek
ar — utanç (ut, ır) (iraz — namus demek)

Sahife	Vesika Tarihi	Nev'i	Yazısı	Vesikanın Özü
2B.	20 Ce. 1043	Veraset ilâmı	Divanî	Adana, Debagan mahallesinden Muhabbet Banu'nun veraseti.
2B.	1043	Satma ve ayırma hükmü	"	Saracan Mahallesinden Yusuf Fakı oğlu Ali Çavuşun dükkânlarından birinin Hacı Hamid mahallesi mescidine vakıf olduğu ve diğer Ağca mescid ve Ramazan oğlu vakfı olan yerlerinin ifraz edilerek satılmasına hüküm.
3A.	Zk. sonu 1043	Sirkat davasında yemin teklifi	"	Yüreğir'den Kadir Verdinin Sekban Bölükbaşı huzurunda dava takriri: "İğdiç, alını sakar beygirinin kendi mülkü içinden çalınp dava olunan Zülfikarda bulunduğu dair.
3A.	1043	Veraset davası	"	Adana, Saracan mahallesinden Ölü Pir Mehmedin veraseti..
3B.	Zh. başı 1043	Khle azadı	"	Eşraf ve seyidlerden Hamza Çelebi oğlu Seyid Mehmedin Yüreğir nahiyesine tabi Karabük nam cemaatten olan kölesini azadı.
3B.	Zh. başı 1043	Köle azadı (İtlak ilâmı)	"	Adı yukarıda geçen Seyid Mehmedin, diğer siyahi kölesi Cüma ile karısı Yasemin ve çocuklarını kölelikten azat ettiğine dair ilâm.

aram — dinlenme, dölenme
arayış — süs, bezek
alayış — gösteriş
araz — ilinek (felsefe)
arizi — düşüş, takılma
arzu — dilek, istek (yelen, erem, kınış)
asude — dinç, emil
asil — kök, köken, öz, dip
aşk — sevgi, tutkunluk, vurgunluk (köyük)
aşık — seven, emre, imre (algın, imrah)
aşiret — göçer; oymak, boy
atalet — üşenç, durgunluk (durut, usanç)
ateş — od
ateşgede — ocak, adak
avare — aylak,
avaz — ses, ün, cıglık
ayıp — essiklik. (ağmun, uyat)
adad — sayılar
adadi asliye — kök sayılar
adadi kesriye — kırık sayılar
adadi tevziye — üleştirme sayıları
adedi rütbiye — sıra sayılar
aksami kelam — söz bölükleri
atıf — ulam, ulaç

Ö R N E K L E R

Açık yürçe deye yazdığımız yazılarda kalem alışkanlığı bugün bile ne kadar yabancı söz karıştırdığımızı birkaç örnekle göstereyim.

Gazetelerden :

Onbir senedenberi devam eden şatrenç maçı

Onbir sene evvel Arjantinden Niyorka gitmekte olan bir posta vapurunda Arjantinli bir çiftlik sahibi ile Cenubi Afrikalı bir madenci tanışmışlar ve dost olmuşlardı.

Bu parçadaki yedi sekiz yabancı kelimeyi öz türkçelerle değiştirebiliriz :

Onbir yıl süren bir şatrenç oyunu

On bir yıl önce Arjantinden Güney Afrikaya gitmekte olan bir yolcu gemisinde bir çiftçi ile bir madenci tanışmışlar ve yoldaş olmuşlardı.

Halit Zıyanın (Türk sesi) nden bir parça

Köy ölmüş bir havanın münce mid sükûtu içinde

Bulutlar ve dağlar üstünde,
Ne kadar da mavi gökyüzü.
Rüyalarında açan,
Beyaz bir çiğdem çiçeğidir.
Yavrurum, annenin yitü.

* * *

Bir yağmur halinde döküleceğim
Tanrının memnu bahçelerine.
Kilid olacağım gecelerine
Ve yavrurum, senin o beyaz, kismetten ellerine
Dolduracağım gündüzü.

Kemal Sadık Göğceli

sinmiş gömülmüş gibiydi. Yalnız fenerin gâh bigâh ıslak toprakları evlerin cephe ve duvarlarını yalayıp kaçan ve ta ilerde denizin uzaklarında kaybolup söndükten sonra tekrar açılan gözü vardı. Birdenbire bir ses bu sükûtu bir hançer darbesile yırttı. Serapa titredim, o kadar vahşi ve o kadar münisti .

Bunu şöylece daha sadeleştirebiliriz:

Köy ölmüş bir havanın donmuş sessizliği içinde silinmiş gömülmüş gibiydi. Yalnız fenerin arasında ıslak toprakları evlerin önlerini ve duvarlarını yalayıp kaçan ve ta ilerde denizin uzaklıklarında yitip söndükten sonra gene açılan gözleri vardı.

Birdenbire bir tansık ün bu sessizliği bir bıçak vuruşile yırttı. Baştan başa titredim: o denli yadırgı o denli evcil idi.

M. BAKŞI

TENKİT VE TAHLİL

A ğ ı t l a r (°)

Ibrahim AKDOĞAN

Gozan suyu akmam demiş
Dört yanımı yıkmam demiş
Ünü büyük Gozanoglu
Ben yurdundan çıkmam demiş

Anadoluda cari âdetlerden en iyi ve en temizini Bebek Ağd'ında görünür. Bu da âhlâkın en iyi nümunesidir. Burada ahlâk kutsiyeti, hicap şeklinde tecelli eder.

Deveyi deveye çattım
Örkünü üstüne atdım
Alamadım bebek seni
Gay'nbabamdan hicap ettim

Aynı zamanda bir anâ şefkatinin en temizini ve ciğer denilen nesnenin hiç bir oyun kabul etmiyeceği ne acı bir şiiriyetle ifade edilmiştir:

Garagoyun garagoyun
Ciğerinen olmaz oyun
Meler m'ola benim gim
Guzusun aldırın koyun

Ağtılar, şimdiye kadar istifade edilmemiş halk folklor hazinesinin ilk anahtarı vaziyetinde olmakla başka bir kıymet taşır.

Ne yazık ki ağtılar bir kısmı noksan ve natanam Hissini veriyor. Bu hissi örten tek şey, Çukurovanın kendine has konuşma ahenginin tebellür edişidir. Heman her ağıt, Çukurova köylüsünün tek başına bir ahenk kaynağı olan konuşma dilinden teşekkül etmiştir. Mahmut Bey Ağd'ında:

Palasgasını dökümüdü
Gurşunnarı yağlıyımış
Salçoğlandan selâm geldi
Daha al at bağlıyımış

Kit'ası bu hakikatı çok güzel göstermekte.. Kara Mehmedin Ağd'ında:

Ağtılar, isminin ağırlığıyla mütenasip, temiz bir kapak içinde, ciddi bir tertiple önümüze gün gibi bembeyaz örtüler halinde serilmiş bulunuyor.

Genç arkadaş Kemal Sadık, yaşının azlığıyla Türk edebiyatında eşine az raslanan yerinde bir faaliyete girişmiş, büyük davamızın aranılan verimini vermiş gibidir. Evvelâ bundan dolayı Göğceli'yi tebrik etmek zorundayız.

Ağtılar, şimdiye kadar edebiyatımızın çerçevesine girmemiş bakir bir konu ve muhakkak ki bir noksandı. Bunun için geç kalınmış, ihmal edilmiş.. Bu ihmal ve geç kalışın acı izlerini hiç değilse biraz olsun Ağtılar dağıtmış ve gidermiş demektir.

Bundan dolayı da Sıla şairini takdir etmemek elden gelmiyor.

Doğumları, başkalarının ölümüyle başlayan Ağtılar yepyeni bir anlatış ve taptaze seslerle tertemiz örtüler gibi asıl şiiri ölmeyen şiiri ihtiva etmektedir.

Türk Edebiyatında ölmez şiiri ancak öleden sonra doğanda aramak gerektir. Misâl mi isteniyor? Buyurun:

Müteverrim bir ananın, dünyadan göçüşü anında, hayatından daha çok düşündüğünü çocuklarını ne kadar canlı anlatıyor, bakın:

Dizim dizim dizliyorum
İnneyi görmüyor gözüm
Arada galdı arada
İki oğlum bir tek gızım

Hastalığının bulaşıcı olduğunu anlıyan gelin, öleceğini bilerek:

Ana cerraham gelişin
Cerrahama eyi bakın
Asbabım alan olmazsa
Ataşa da furun yakın

ve köylünün nevmidiyetindeki asaleti dile getirmiştir. Yurt sevgisinin en büyük hasletini Kozanoğlu Ağd'ında görmek mümkündür:

(*) — Derliyen : Kemal Sadık Göğceli
Adana Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih Ş. Neşriyatından, 1
Basıldığı yer — Türksözü Bsm. Fi: 1, Lira. 72 St.

Netmemiyim netmemiyim
Seni kurban etmemiyim
Şimdi şunlar dağılın
Sağ böğüründen yatmamıyım

Kıt'ası bütün hakikati ispata yeter bir hüküm
vaziyetinde değil mi? Hele Halbırın Ağdın'da:

Garlangaç yapar yuvayı
Çamır sıvayı sıvayı
Bana düşman gızı derler
Gâvır babamdan dolayı

Kıt'ası, o zaman kim bilir gelinin ağzından ne
esrarlı ve ne masun bir şiiriyetle dökülmüşki, el'an
taze bir lirizmi muhafaza etmekte.

Koca sevgisinin ilâhileşmiş, tüyler ürperten şiir-
riyetle, Battalın Ağdın'da:

Çıkarım Berüt başına
Başın gar olursa olsun
Çekerim bebek derdini
Dulluk zor olursa olsun

bir balıyoz darbesi gibi gönüllere işlemiyor mu?

Amanın belim gırıldı
Tül'oturup kakmayınca
Benim yetim böyümez mi
Emmileri bakmayınca

mısraları aynı ağdın son parçasıdır.

Burada, amucaların hayırsızlığı yamalı bir boh-
ça gibi yaşlı gelinin diliyle önümüze serilmiş bulu-
nuyor. Aceba amucalar, bu tepinen hakikatlardan
olsun biraz kızarmıyacaklar mı?

Daha.. daha çok nümunelet vermek mümkün.
Kitabı aynen bu sahifelere geçiremeyeceğimiz için
Ağdınların, getirdiği yenilikler ve hususiyetleri üze-
rinde duracağız.

Bu kitapta, artık filân aşık, falan şairden kıt'a-
lar bulamayacağız. Bu kitap, her şeyden evvel bize
bağrı yanık analar, dertli gelinler, yaşlı nişanlılar
ve elemde bacaların kalp titreyişlerini gösteriyor.

Bu kitap, Gül, Selver, Sultan ve Hurşit Hatun-
ların figan yeridir. Hiçkırık, keder burada sarnıç-
laşmıştır. Burada, tüyler ürperir, gözler yaşarır hat-
ta vicdanlar titrer.

Bu kitap, bize Koroğlunun duyurduğu katıksız
erkek ve yiğit naraları kadar temiz, taptaze gelin-
lerin, nişanlı kız ve genç bacaların süt gibi hançe-
relerinden hiçkırık, gözyaşı sarnıcı, lirizm kaynağı-
dır. Burada, aşık falânın muamması, üstat falânın
tezi ve san'atkâr... nin üslûbunu bulamayız. Fa-

kat, bir kısırak gibi kahkaha savurmasını bilmiyen,
en mesut anında belki, bir şiir, bir su akışı gibi
tebessümden ve daha ziyade ağlamasını bilen, göz-
yaşlarına bembeyaz şiiri katan Çukurova bacaları-
nın şairlik cephesini buluyoruz.

Bu kadar güzel kitabın, ne yazık ki noksanları
yok değil.. Göğceli evvelâ Lûgatçeye biraz dikkat
edecekti. Meselâ Poyrazın Ağdında:

Bir yanımız Geben eli
Gırıldı anayın beli
Şehit olmuş çiğçelerin
Cennete de düşmüş yolu

"çiğçelerin,, ne olduğunu kesin olarak anlıyamıyo-
ruz; mevcut lûgatçede de bulamadık. Battalın Ağı-
dında:

Yurt gonardık sıra sıra
Yorgan atlaz döşşek hara
Bin ulaş babam uşağı
Çer alası benli gıra

parçasında "döşşek hara,, sözünden hara'nın lûgat-
çede yerini bulamayacağımız gibi "Çer alası benli
gıra,, mısraından da bir şey anlıyamadık.

Lûgatçenin genişletilme lüzumundan başka
Göğceli bize bazı anahtarlar da verecekti. Ve biz
bu anahtarlarla Çukurova ağıtçı anaların konuştuğu
veya söylediği kelimelere tatbik ederek tam ve
noksansız maksada kavuşabilecektik. Maksadımızı
iyice anlatabilmek için "İnce Hacınır. Ağdın,, ndan
bir nümune verelim:

Böök Leçe güccük Leçe
Çiçek toplar seçe seçe
Baktın düşman zor deliyo
Gaça gul olduğum gaça

parçasında, Böök — Büyük, zor deliyo — zor ge-
liyor. diye gösterilmeliydi.

"Emmi,, Kelimesini Çukurovalı bilir. Fakat her
hes çukurovalı olmadığı için, emmi=amuea oldu-
ğunu tabii bilmez veya zor bilmiş olacaktıdır.

Hiç değilse kısaltılmış veya harfleri değiştiril-
miş kelimeler için bir anahtar muhakkak konulma-
lıydı. Meselâ:

Guva huva — kovmaktan, kova kova
Cöbüne — Cebine
Gannı — kanlı
Kenni — kinli

Adana Halkevinin

İKİ AYLIK ÇALIŞMASI

Ağustos ayı içinde yapılan,

TÖRENLER :

30—8—943 Pazartesi günü Büyük Zaferimizin
21 inci yıldönümü onuruna merasim yerinde ve
Halkevinde olmak üzere iki tören tertip edilmiş ve
bu büyük günün önemini belirten söylevler verilmiş
zafer Şiirleri okunmuştur. Bu günün şerefine ayrıca
mandolin kursu talebeleri tarafından başarılı bir
konser verilmiştir.

KONSER :

1 — 30.8.943 Pazartesi günü mandolin kursu
talebeleri bir konser vermiştir.
2 — Bando her Cumartesi bahçede seçilmiş
parçalar çalmıya devam etmiştir.

İKMAL KURSLARI :

12—7—943 Pazartesi günü açılan ikmal kurs-
larına 26—8—943 Perşembe günü son verilmiş; bu
kurslara devam eden 343 talebeden 250 si muvaf-
fak olmuş 50 si olmamış ve 43 tanesi sadece bu
kurslara istifade için gelmiştir.

FILM :

1— 28.8.943 Perşembe, 27.8.943 Cuma, 28.8.943
Cumartesi, 29.8.943 Pazar, 31.8.943 salı günleri

Kuşluklayı — Kuşluk vakti
Ağ — ak (beyaz)
Garlangaç — kırlangıç
Şindi — Şimdi
Şunlar — şunlar v.s. gibi....

Bütün bunlarla beraber Ağdınlar, okunacak bir
kitap ve Kemal Sadık Göğceli, bu katıksız köy ço-
cuğu taktir ve tebrik edilecek bir uğraşıcıdır.

Mümkünse her Çukurova çocuğu Ağdınlar'ı bul-
sun ve orada mevcut hiçkırıkları duyarak gözyaş-
larını görüp lirizmini içsin. Bu belki, her şeyden
ilk, kendi benliğimizi öğrenmek olacaktır...

Şimdiye kadar Adana Halkevi, böyle faydeli
bir hareketi ancak temiz bir Türkçü ve kıymetli
bir idareci olan Reis Basri Arsoy delâletiyle ba-
şardığını görüyoruz.

Bu noktadan hem Halkevinin ve hem de temiz
Türkçümüzü tebrik eder kıymetli başarılar bek-
leriz...

İbrahim AKDOĞAN

Akümlätör imali, Dansa davet, Otomobil için yollar,
Telefon rehberinin basılması, Takat membaı adlı
filmler halkımıza gösterilmiş 2450 vatandaş fayda-
lanmıştı.

KÖY GEZİSİ :

1 — 22.8.943 Pazar günü Köycülük Komitesi
Reisi Memduh Pekbelgen'in başkanlığı altında Sit-
ma Enstitüsünde stajlarını yapmakta olan genç dok-
torlarımızdan Naci Arun, Zekai Şenerdem, Muzaffer
Okutan, Niyazi Eunga ve Halk Partisi İdare Amiri
Hüsnü Yurtçu'nun Başkanlığında yine genç doktor-
larımızdan Celâl Ada, Mehmet Dincer, Memduh
Gündüz, Safa Ürgenç'ten müteşekkil iki ekip ha-
linde: Karataş, Misis Nahiyeleri bölgelerindeki köy-
lere uğranarak hastalar Muayene edilmiş, lüzum gö-
rülenlere Halkevi ilâç sandığından ilâçlar verilmiş,
bazılarına reçeteler yazılmış ve bir çok sıtmalıya
ampul kinin yapılmıştır. Bu gezide 525 hasta mu-
ayene edilmiştir.

2 — 29.8.943 Pazar günü yine köycülük komi-
tesi Reisi Memduh Pekbelgen'in başkanlığında
Sitma Enstitüsünde staj yapan genç doktorlarımız-
dan Naci Arun, Hamdi Aktan, Süleyman Güney,
Ziya Akbay. Kütüphane Komitesi Reisi Vehbi
Evinç'in başkanlığında, genç doktorlarımızdan
Memduh Yunus, Necdet Menemenli, Hüsnü Göksel,
Mustafa Sakarya'dan müteşekkil iki ekip ayrı ayrı
kollardan Şihmurat, Danişment, Eyriagaç, Kızıtahta,
Bebeli, Adalı, Taşçı, Denizkuyusu, Yunusoglu, Ye-
mişli köylerine uğramışlar, rastladıkları hastaları
muayene ederek köylü'nün sıhhi durumuyla çok
yakından alâkadar olmuşlardır. Bu defada 600 ka-
dar köylü yoksul, hasta vatandaşın ilâçları temin e-
dilmek için reçeteleri yazılmış ve bir çok ateşli sıtma-
lıya ampul kinin yapılmıştır. Gezilerde köylülerimiz
ayrıca sıhhi, içtimai ve terbiyevî bakımdan da tenvir
edilmiştir.

SOSYAL YARDIM :

11—8—943 Çarşamba günü Evimizde Sosyal
Yardım Komitesi tarafından bir polinik açılmış ve
15—9—943 Çarşamba gününe kadar devam eden
bu Polinigi Sitma Enstitüsünde stajlarını yapan genç
doktorlarımız idare etmiştir. Bu zaman zarfında 512
fakir hasta vatandaş muayene edilmiştir. Genç ve
idealist hekimlerimizin fedakâr ve menfaatsiz çalış-
maları, köylerdeki gezilerde gösterdikleri ciddi ve
candan alâka, çevremizde çok iyi akisler bırakmış-
tır.

EYLÜL AYI İÇİNDE YAPILAN

TÖRENLER :

1 — 9.9.943 Perşembe günü Cumhuriyet Halk Partisinin 20 inci yıldönümü adına bir tören yapılmış, Anıtta ögr. Nurettin Ünen ve Halkevi Bahçesinde de C. H. P. Seyhan Vilâyet I. H. Âzasından Nihat Oral günün önemini belirten konuşma yapmışlardır.

2 — 26.9.943 Pazar günü Dil Bayramının 11 inci yılı kutlandı. Gündüz saat 17 de Halkevi bahçesinde toplanarak Atatürk Parkına gidilmiş, İstiklâl marşından sonra Anıtta çelenk konmuş ve Ögr. Vehbi Evinç tarafından dilimiz hakkında bir hitabe söylenmiştir.

Gece saat 20.30 da Halkevi salonunda İstiklâl Marşından sonra Ögr. Said Toraman bir konferans vermiş, şiirler okunmuş ve Mandolin Kursu talebeleri bir konser vermiştir. Bundan sonra Bandomuz birkaç marş çalmış ve Halk türküleri ekipinin zen-

gin programlı konseriyle de tören son bulmuştur.

KONFERANS:

1 — 29.9.943 Çarsamba günü İngiliz Profesörü Runciman tarafından (Tarihte Kilikya) mevzulu bir konferans verilmiştir.

KONSER :

26—9—943 Pazar günü Mandolin Kursu talebeleri ve halk türküleri ekibi tarafından güzel bir konser verilmiştir.

GARDEN PARTİ :

Adana Kız ve Erkek Liselerinden yetişen talebeler cemiyeti Evimiz Bahçesinde bir Garden Parti vermişlerdir.

DÜĞÜN

Eylül ayı içinde Evimizde bir düğün töreni yapılmıştır.

H. ÖZGÜR

HALKEVİ DERGİLERİ

DERGİNİN ADI	ÇIKARAN HAKLEV ¹
Başpınar	Gz. Antep
Çorumlu	Çorum
Doğuş	Kars
Erciyaş	Kayseri
Fikirler	İzmir
Gediz	Manisa
Görüşler	Adana
Halkevi	Eskişehir
İnanç	Denizli
İnan	Trabzon
Karacadağ	Diyarbakır
Karaelmas	Zonguldak
Kaynak	Balıkesir
Konya	Konya
19 Mayıs	Samsun
Taşpınar	Afyon
Türk Akdeniz	Antalya
Ün	Isparta
Uludağ	Bursa
Yeni Türk	Eminönü
Halkbilgisi Haberleri	Eminöü

Halkevi Neşriyatı: 1

AĞITLAR

— KEMAL SADIK GÖÇELİ —

Satışa Çıktı Bayilerden Arayınız

Halkevi Neşriyatı: 2

SEYHAN ANITLARI

— NURETTİN ÜNEN —

Yakında Çıkacaktır

NEŞRİYAT MÜDÜRÜ : KEMAL ÇELİK
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ : VEHBİ EVİNÇ
BASILDIĞI YER : TÜRK SÖZÜ BASIMEVİ